

Bergen kommune som en bevegelsesarena

- Et kvalitativt studie av muligheter for fysisk aktivitet i det offentlige rom

Foto: Bergen.kommune.no

Ane Haveland

Masteroppgave i Kunst og kulturvitenskap (MKKMAS)

Institutt for medie-, kultur- og samfunnsfag

Oktober 2010

Universitetet i Stavanger

UNIVERSITETET I STAVANGER

**MASTERGRADSSTUDIUM I
KUNST OG KULTURVITENSKAP**

MASTEROPPGAVE

SEMESTER: Høst 2009 - Høst 2010

FORFATTER: Ane Haveland

VEILEDER: Lise N. Myhre

**TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE: Bergen kommune som en bevegelsesarena –
Et kvalitativt studie av muligheter for fysisk aktivitet i det offentlige rom**

**EMNEORD/STIKKORD: Det offentlige rom, fysisk aktivitet, byplanlegging,
byromsutforming**

SIDETALL: 73

STAVANGER28.10/2010.....

DATO/ÅR

Forord

Masteroppgaven inngår som en avsluttende del av masterstudiet innenfor masterprogrammet i kunst og kulturvitenskap ved Universitetet i Stavanger. Prosessen har vært lang, spennendes, krevende og ikke minst en lærerik prosess. Det har vært mye hardt arbeid – med både glede og frustrasjon underveis. En masteroppgave blir ikke til av seg selv, og heldigvis har jeg hatt mange jeg vil takke for støtte og hjelp underveis.

Jeg vil takke mine fantastiske venninner, som alltid stiller opp for meg. En spesielt takk til Silja som har være en betydningsfull koordinator og støttespiller for meg i arbeidet med denne oppgaven, som alltid ellers. Jeg vil også få takket Kaja, og Kine for god hjelp.

En stor takk til min mormor som har gjort en fantastisk jobb med korrekturlesing hele veien i prosessen. Det har vært en stor jobb for deg, og jeg er evig takknemlig, må du vite. Jeg vil også takke resten av min fantastiske familie som både har holdt ut med meg, og støttet meg gjennom hele prosessen. Spesielt takk til mamma, Nils, Bente og Eva for hjelp i innspurten.

Tilslutt vil jeg også få takke veilederen min Lise N. Myhre, alle informantene som sa ja til å stille opp til intervju, og alle andre som har bidratt med positiv interesse for prosjektet.

Med deres støttende ord kan jeg i dag si: Takk for at dere har hatt tro på meg!:)

Ane Haveland

Stavanger 28.10.2010

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg følgende spørsmål:

- Viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen kommune.

Oppgaven er basert på et kvalitativt studie om Bergen kommune, med fokus på fysisk aktivitet i byens offentlige rom. Det empiriske materialet utgjør en del av et triangulært forskningsdesign, hvor bruk av teori og sekundær kvantitativ data utgjør resten av triangelet.

I første halvdel av oppgaven redegjøres det for teorier som er brukt i oppgavens analyse. Teoriene tar for seg det offentlige roms rolle, samt kriterier for forbedringer. Videre tar oppgaven for seg de metodene som er brukt, og diskuterer oppgavens validitet og reliabilitet. Deretter følger det en empirisk del som består av gjennomgang av Bergen kommunes nåværende idrettsplan. Plangjennomgangen går nærmere inn på bydelen Bergenhus i siste del, dette for å relatere til de senere analysene. Analysen er delt i to kapitler. Det første av dem tar for seg hvordan kommunes nåværende idrettsplan virker inn på mulighet for fysisk aktivitet innenfor Bergen kommune, da hovedsakelig Bergenhus bydel. Dette blir knyttet opp mot Helsedirektoratets og Regjeringens uttalelser om fysisk aktivitet, teori og intervju av idrettsdirektøren i kommunen. Her kommer det frem at Bergen kommune hovedsakelig fokuserer på idrettsanlegg under tilretteleggingen på feltet idrett og fysisk aktivitet. Bergenhus bydel består hovedsakelig av en voksen befolkning. I følge en undersøkelse gjort av Helsedirektoratet om fysisk inaktivitet blant den voksne befolkningen i landet (Ommundsen & Aadland 2009), viste det seg at mange typer idrettsanlegg heller kan virke ekskluderende enn stimulerende blant voksne. Det blir også sett på hvordan det offentlige rom kan forbedres til fysisk bruk, og hvorfor en fysisk aktiv hverdag er viktig. Det siste analysekapittelet går nærmere inn på muligheter for fysisk aktivitet i Bergen by. Her tar jeg for meg skating og turgåing som to måter å utøve fysisk aktivitet innenfor Bergenhus bydel. Aktivitetsgruppene representerer byen som bevegelsesarena i to ulike nivåer. Begge aktivitetsgruppene

representerer likevel ulike måter å holde seg fysisk aktive på. Ved at de bruker det offentlige rom til å utføre aktivitetene, er de med på å opprettholde definisjonen til Pløger (2001) på det offentlige rom, som områder hvor mennesker i ulike aktiviteter møter hverandre. Avslutningsvis konkluderer oppgaven med at fysisk aktivitet er viktig både for å unngå et inaktivt samfunn, men også for å holde en by ”levende”.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Fysisk aktivitet, vektlegging av type og problemstilling	1
1.2 Avgrensning	3
1.2.1 Bergen.....	5
1.2.2 Det offentlige rom.....	6
1.3 Urbanisering og sentralisering	6
1.4 Relevant teori om offentlige rom	7
1.5 Oppgavens videre oppbygning	7
2. Det offentlige rom – et konseptuelt og teoretisk rammeverk	9
2.1 Offentlige rom	9
2.1.1 Bylivsutvikling i Norge.....	10
2.2 Kriterier for gode byrom	10
2.2.1 Å ferdes i byrommene.....	12
2.2.2 Tiltak til forbedring av byrommet for dem som ferdes til fots.....	13
2.2.3 Hva er gode byrom?.....	15
2.3 Offentlige rom og møter med den fremmede	18
2.3.1 Byrom gir muligheter for fysisk aktivitet som en del av et felleskap.....	21
2.3.2 Uformelle felleskap i byrommene.....	22
3. Metodiske valg og vurderinger	24
3.1 Forskningsdesign og metodevalg	24
3.2 Sekundærdata og dokumentanalyse	25
3.3 Intervju	26
3.3.1 Utvelgelse av informanter.....	27
3.3.2 Intervju og intervjusituasjonen.....	27
3.3.3 Intervjuenes kontekst.....	28
3.3.4 Gruppeintervju.....	28
3.4 Observasjon	29
3.4.1 Tidsrom for observasjonene.....	29
3.5 Forskning på egen kultur	30
3.6 Validitet og reliabilitet	30
3.6.1 Metodiske valg og svakheter de kan medføre.....	31
4. Gjennomgang av Bergen kommunes plan for idrett og fysisk aktivitet	32
4.1 Visjon og hovedmål	32
4.2 Oppbygning	33
4.2.1 Organisert idrett:.....	33
4.2.2 FIKS Bergen som alternativ til den organiserte idretten:.....	34
4.2.3 Idrett, næring og miljø.....	35
4.2.4 Anleggsutvikling.....	35
4.2.5 Idrettsplanens økonomiske strategier:.....	36
4.3 Målsetninger fra planen	36
4.4 Bergenhus bydel	37
5. Analyse del I: Offentligheten i forhold til krav om fysisk aktivitet	39
5.1 Generelle statlige utviklingsstrekk	40
5.2 Bergen kommunes vektlegging av feltet idrett og fysisk aktivitet	41
5.3 Offentlige rom sin betydning for hverdagsaktivitet	45
5.3.1 Et aktivt hverdagsliv.....	46

5.4 En "bevegelig" offentlighet	48
6. Analyse del II: Aktørenes perspektiv	52
6.1 Skaternes møte med offentligheten	52
6.2 Turgåernes møte med offentligheten	58
6.2.1 Organiserte muligheter	58
6.3 Observasjoner og telling av de to aktivitetsgruppene	61
6.4 Aktivitetenes betydning for det offentlige rom	63
6.4.1 Offentlighetens konkurranse	63
6.4.2 Møte med andre	65
6.4.3 En utfordring for fysisk aktivitet er trafikk	66
6.4.4 Aktivt bruk av det offentlige rom	67
7. Konklusjon	70
8. Litteraturliste	74
Nettbaserte kildehenvisninger	76
Ikke vitenskapelige publiserte kilder	77
9. Vedlegg	78
V1 - Oversikt over informanter	78
V2 - Intervjuguide	78
V3 - Telleskjema for observasjon av skatere og turgåere	83
V4 - Definisjoner og begrep som blir behandlet i <i>Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran (IP)</i>	84

Figuroversikt

Figur 1: Geografisk oversikt over Bergenhus bydel innenfor Bergenkommune	4
Figur 2: Kvalitet av det fysiske miljø	12
Figur 3: Bemerkede områder for turgåing og skating	53
Figur 4: Observasjon av skatere ved den blå stein	61
Figur 5: Observasjon av turgåere i Fjellveien	62

Forsidebilde: Bergenhus bydel sett inn fra sjøsiden.

1. Innledning

Fysisk aktivitet utgjør en del av den urbane *hverdagspraksis*, og har alltid vært en del av det offentlige rom. Da et *økende antall* mennesker bosetter seg i byer, er det viktig å analysere hvilke muligheter som gis for fysisk aktivitet i det offentlige rom. Dette spørsmålet aktualiseres i særlig grad når vi vet at et *økende antall* fysiske aktiviteter flyttes fra offentlige bylandskap og gaterom til private helsestudio. Målet for denne oppgaven er å analysere muligheter for fysisk aktivitet i betydningen av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i det offentlige rom i Bergen kommune.

1.1 Fysisk aktivitet, vektlegging av type og problemstilling

Fysisk aktivitet defineres ofte som: *"All kroppslig bevegelse i skjelettmuskulaturen som resulterer i en vesentlig økning i energiforbruket utover hvilenivå"* (Titlestad et al. 2009:11). I denne oppgaven vil jeg se på hvordan Bergen kommune tilrettelegger for fysisk aktivitet i sine planer. Regjeringen og Helsedirektoratets krav om fysisk aktivitet vil også bli omhandlet i diskusjon om hvorvidt Bergen kommunes idrettsplan er dekkende på feltet. Videre vil jeg ta for meg to former for fysisk aktivitet for å se nærmere på mulighet for å bedrive aktivitet i byens offentlige områder. Disse aktivitetene er skating og turgåing. Årsaken til at jeg har valgt å fokusere på disse to gruppene, er at de i stor grad representerer interessante kontraster med hensyn til kultur og delvis alder, men også fordi deres aktiviteter viser ulik bruk av bylandskapet. Selv om begge gruppene benytter det offentlige rom for fysisk aktivitet, benytter de det på svært ulike måter. Skaterne bruker i stor grad byens plasser, mens turgåerne i større grad benytter det bynære fjelllandskapet.

Tidligere var fysisk aktivitet en større del av folks hverdag, blant annet gjennom at en større andel av befolkningen jobbet med kroppen gjennom arbeid med jordbruk og fiske. I tillegg var det mer utbredt å bruke sykkel eller beina som fremkomstmiddel, både til skole og jobb. Forskning viser at myten om spreke nordmenn står for fall ved at den norske befolkning beveger seg langt mindre enn andre europeere. Bilen benyttes i større utstrekning, også til korte gjøremål i dagliglivet (Ommundsen & Aadland 2009). Dette gir utslag i at flere blir fysisk inaktive, og avisoverskrifter som

”Hver andre 15 åring er for lite aktiv”¹ er blitt vanlig lesestoff. Forskning viser i økende grad at det er nødvendig med fysisk aktivitet for å mestre hverdagen og helsen på en god måte (Ommundsen & Aadland 2009). Det er derfor relevant å spørre hvilke muligheter en har som innbygger i Bergen kommune til å bedrive fysisk aktivitet i det offentlige rom? Hvordan tilrettelegger Bergen kommune for fysisk aktivitet?

Forskning viser at befolkningen i Norge har fått større kunnskap om helsegevinsten av trening, og at 1 av 3 er medlem av et treningssenter². De private treningssentrene sees på som aktuelle for 22% av de potensielt aktive, og det har vært en økt tilstrømning til treningssentrene fra 1987 frem til i dag. Bare i løpet av de 10-15 siste årene er det blitt dobbelt så mange treningssentre i Norge (Ommundsen & Aadland 2009). Dette tallmaterialet viser at en stor del av den fysiske aktiviteten har flyttet seg til private arenaer i kontrast til tidligere, da det offentlige rom var det primære virksomhetsområdet for fysisk aktivitet. Kan dette trendskiftet være en indikator på manglende offentlige tilbud, eller er det snakk om en endret treningskultur i samfunnet? Her kan det også tenkes at den prosentandelen som utfører fysisk aktivitet i de private treningssentrene også er aktive brukere av offentlige fysiske arenaer i det offentlige rom. Tendensen er allikevel at flere og flere utfører fysisk aktivitet innenfor private helsestudioer. Hele aktualitetsproblemet ligger i at fysisk aktivitet i større og større grad foregår innenfor det private. Men hvordan kan man bruke, og hvordan bruker man de offentlige rommene i en by til fysisk aktivitet? Hvordan legger Bergen kommune til rette for fysisk aktivitet? Hvordan kan fysisk aktivitet i det offentlige rom bli lettere tilgjengelig? Dette er noen av spørsmålene jeg ønsker å diskutere i oppgaven.

To grupper som aktivt bruker byrommene i Bergen er skatere og turgåerne. Disse gruppene representerer fremtredende aktivitetsformer som på ulike måter preger Bergens bybilde. Mitt valg falt på skatere og turgåerne fordi det utover å være

¹ Dagbladet.no, nedlastet 05.11.2009. *Hver andre 15 åring er for lite aktiv.*

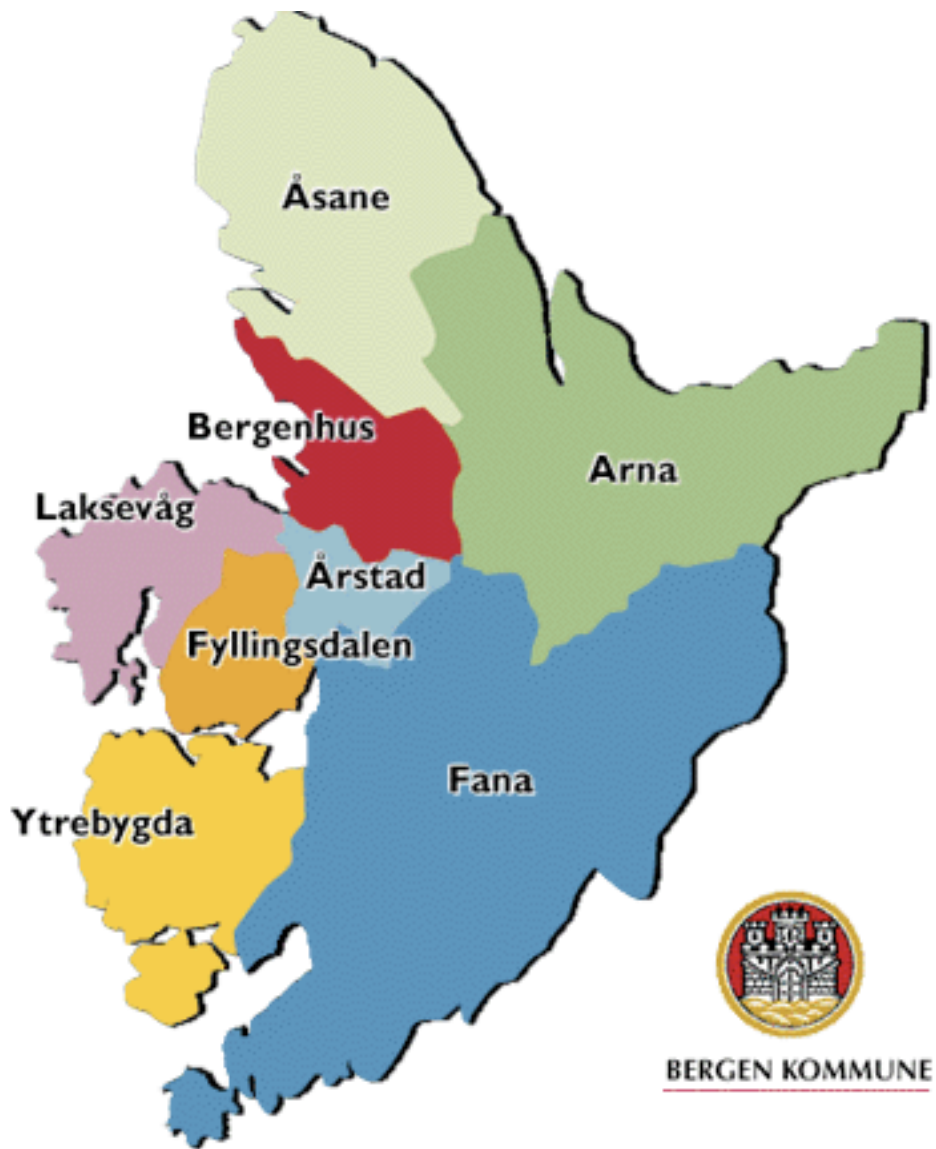
² Dagbladet.no, nedlastet 31.08.2009. *Hver tredje nordmann bruker treningstudio.*

interessant rent samfunnsmessig, også har en personlig interesse og tilknytning for meg. Jeg er selv en aktiv turgåer i Bergensområdet, og har i tillegg en bror som er godt kjent med skatemiljøet i Byen. Med denne erfaringsbakgrunn, synes jeg disse to formene for bruk av det offentlige rom ble et spennende fokus for oppgaven. Det er ikke aktivitetene i seg selv jeg hovedsakelig ønsker å studere, men hvordan det gjøres plass for fysiske aktiviteter i det offentlige rom. Jeg vil bruke både idrettsplanen for kommunen, observasjon og intervjumateriale, både for å se på hvordan en by legger til rette for fysisk aktivitet i planleggingen av det offentlige rom, og hvordan dette kan virke inn på aktivitetsgrupper. Med utgangspunkt i dette vil jeg diskutere:

*Hvordan viktigheten av fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen kommune, som formulerer oppgavens **problemstilling**.*

1.2 Avgrensning

Studiet er avgrenset i tid og rom. Målet med oppgaven er å få en utvidet forståelse for viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, utformes og planlegges innenfor offentlige rom i Bergen kommune. Prosjektet vil særlig ta utgangspunkt i Bergen Kommunes nye idrettsplan fra 2010 og de strategier dette dokumentet utleder frem mot 2019. Det er samtidig viktig å presisere at oppgavens to undersøkelsesgrupper relateres til ulike urbane landskapsrom. Turgåerne benytter offentlige tilbud, særlig i byfjellene, men også i sentrum av byen. Skaterne holder seg hovedsaklig til sentrumsområdet.

Figur 1: Geografisk oversikt over Bergenhus bydel innenfor Bergen kommune
Kilde: Bergen.kommune.no

Bergen er denne oppgavens studiefelt, og det er dermed naturlig å se på hvordan Bergen fremstår som byrom og topografisk område. Ulike områder hvor skatere og turgåere oppholder seg, har vært viktig å studere for aktivitetenes karakterer og relasjon til by og byrom. Oppgaven er avgrenset til bydelen Bergenhus med unntak av Fysakhallen som befinner seg i grensekommunen Årstad (Se: Figur 1 for Bergenhus beliggenhet i kommunen) i behandling av skating og turgåing. Dette er for å få en en dypere innsikt og bredere forståelse av aktivitetsgruppens fysiske bruk av byen

innenfor oppgavens omfang og tidsramme. Bydelen Bergenhus med sine i overkant av 37.000 innbyggere er en av Bergens største bydeler³. Den inkluderer Bergen sentrum og fjellområdet oppover Sandviken.

For å gjøre oppgaven oversiktlig har jeg beskrevet et utvalg av offentlige områder innenfor denne bydelen som er relevant med hensyn til undersøkelsesgruppens aktivitetsområder. For skaterne har jeg valgt å fokusere på området rundt Den blå stein som befinner seg på Kong Olav Vs plass ved Torgallmenningen i sentrum av byen. Også Fysakhallen, som er et innendørs allaktivitetshus og Edvard Griegs plass, som befinner seg utenfor Grieghallen i Bergen sentrum vil bli diskutert videre i oppgaven når det kommer til skating i Bergen, da det er disse tre områdene som er mest kjent blant skatere i byen. (Se: Figur 3 A, B og C for foto og beliggenhet av de ulike områdene i bybildet).

For turgåerne har jeg avgrenset meg til området rundt Store Lungårdsvann, byfjellet Fløyen, og Fjellveien som er en lang sammenhengende turvei fra nedsiden av Fløyen og innover i Sandviken. På denne strekningen er det flere offentlig tilrettelagte veier til Fløyen, og det er også fra Fjellveien Stoltzkleiven starter. Fjellveien (Se: Figur 3 D, E, F og G for foto og beliggenhet av de ulike områdene i bybildet).

1.2.1 Bergen

Bergen beskrives ofte som byen mellom de syv fjell, og gir seg for å være en mellomstor by med sine rundt 250.2000 innbyggere fordelt på åtte bydeler. Navnet stammer fra Bjørgvin som betyr den grønne engen mellom fjellene⁴. Bergen sentrum har gått fra å være fraflyttningsstruet fram mot 1970-talet til å bli stadig mer attraktiv boligområde. Ca. tre fjerdedeler av kommune er i dag definert som tynt befolket. Typografisk er avstand kort mellom sjø og fjell. Landskapet varierer fra vidder og fjell til skjær, holmer og fjorder⁵. Selv om Bergen er Norges nest største by, så er sentrumskjernen liten og kompakt ved sine naturlige topografiske avgrensninger.

³ Bergen.kommune.no, nedlastet 02.04.2010. *Bydelene*.

⁴ Bergen.kommune.no, nedlastet 15.02.2010. *Historie*.

⁵ BOF.no, nedlastet 14.09.2009. *Friluftsområder og badeplasser i Bergen kommune*.

Dette gjør at det ikke er store avstander mellom de forskjellige landskapssonene i sentrum.

Denne oppgaven sammenligner ikke Bergen med andre byer, eller Bergenshus bydel med andre bydeler, men enkelte av intervjuobjektene mine sammenligner Bergen som by med andre byer og steder i intervjuene. Det er viktig for dem for å se hva de mener Bergen har eller mangler.

1.2.2 Det offentlige rom

Offentlige rom kan være utendørsrom som torg og parker, eller innendørs som kafeer eller kino. Det er vanskelig, om ikke umulig, å gi en konkret definisjon på hva det offentlige rom er, men det settes ofte opp som en kontrast til det private. I problemstillingens betydning vil offentlige rom hovedsakelig være utendørs plasser, rom, steder eller områder i Bergen sentrum og fjellområdene rundt sentrum hvor alle har lov til å ferdes. Plasser i byen og fjellområder rundt som ikke er eid av firma eller privatpersoner, vil falle inn under kategorien offentlige rom i oppgaven. Begrepet ”Offentlig” refereres ofte til det sosiale rom hvor en må forholde seg til andre, enten kjente eller ukjente. For å være et offentlig rom er det betinget av tilgjengelighet, og åpent for alle mennesker i et samfunn (Butenschøn 2003).

1.3 Urbanisering og sentralisering

I 1830 bodde kun ca 14 prosent av den norske befolkningen i byer og tettsteder. I 1920 hadde tallet steget til 43 prosent. Utviklingen etter 1830 er preget av konsentrasjon og sentralisering (Helle et al. 2006). Dette fører til at stadig flere bosetter seg i byer og tettbygde strøk. I Bergen by har innbyggertallet de siste årene vokst med noen tusen i året⁶. Med en økende befolkning har en også et stadig større behov for steder å oppholde seg. Få husstander midt i byen har hager, og flere byer preges dermed av økende behov etter offentlige steder hvor en kan ferdes fritt. I følge statistisk sentralbyrå (SSB) befolkningsprognoser har alle storbykommuner fra midten av 80-tallet hatt årlig befolkningsvekst. Det store flertall av den norske befolkningen i dag bor i byer eller tett bebygde strøk (2006)⁷. Urbaniseringen har ført til at større

⁶ Bergen.kommune.no, nedlastet 15.01.2010. *Befolkning*.

⁷ Ssb.no, nedlastet 01.07.2010. *Folketalet auka 14 700 i 2. Kvartal*.

områder rundt byene har fått bymessig karakter eller blir oppfattet som by - og forstadsområde⁸.

1.4 Relevant teori om offentlige rom

Jan Gehl (2003, 1980), Richard Sennett (1992, 1991), Hanna Arendt (1996), John Pløger (2001) og Peter Butenschøn (2009, 2003) har alle utalt seg om det offentlige rom i byer. De ser alle på det offentlige rom som en del av et felleskap og steder hvor en møter på andre. Idrettsplanen behandler tilrettelegging av fysisk aktivitet i kommunens offentlige rom. Skating og turgåing er aktiviteter som kan utøves i det offentlige rom, og som gjerne bedrives i felleskap med andre. Jeg har dermed funnet disse teoretikerne som relevant grunnlag til diskusjon av oppgavens tema og problemstilling. De er også sentrale tenkere som har bidratt til å prege debatten om offentlige rom. Jeg vil ved hjelp av dem se nærmere på hvordan Bergen kommune tilrettelegger for krav om fysisk aktivitet, hvordan dette virker inn på muligheter til å bedrive fysisk aktivitet tilgjengelighet i det offentlige rom, og hvilken betydning dette har på aktiviteter som skating og turgåing.

1.5 Oppgavens videre oppbygning

I kapittel 2 presenterer jeg analysens teoretiske rammeverk. Dette kapittelet tar for seg hvilke kriterier som gjør det offentlig rom godt å ferdes i, hvilke tiltak som kan benyttes for å forbedre byrommene for dem som ferdes i dem, og hva som kan redusere dem. I tillegg ser kapittelet på hvordan det offentlige rom er en viktig arena for å omgås andre, og hva dette møtet med ”andre” betyr (Arendt 1996).

Kapittel 3 omhandler oppgavens metodiske valg og vurderinger for analysen. Oppgaven er en kvalitativ studie hvor mitt datagrunnlag baseres på en triangulering av datakilder. Av metoder har jeg tatt i bruk dokumentanalyse, intervjuer og observasjon, samt supplert med sekundær statistikk. Tilslutt blir metodenes gyldighet og pålitelighet diskutert.

⁸ Regjeringen.no, nedlastet 17.04.2010 *Storbymeldingen*.

Kapittel 4 er et empirikapittel hvor jeg redegjør for hovedtrekkene i den nåværende idrettsplanen for Bergen Kommune 2010-2019 ”*Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran*” (Titlestad et al. 2009). Her blir planens mål og delmål presentert for hvordan Bergen kommune vil tilrettelegge for idrett og fysisk aktivitet i Bergen.

Kapittel 5 og kapittel 6 er oppgavens analysekapitler. I kapittel 5 diskuteres Regjeringen og Helsedirektoratets uttalelser om fysisk aktivitet. Disse uttalelsene drøftes opp mot idrettsplanen for Bergen Kommune og dens kriterier for idrett og fysisk aktivitet, mens Kapittel 6 tar for seg skating og turgåing innenfor Bergenhus bydel. Her vil det teoretiske grunnlaget legge premisser for de synspunkter som etter hvert utledes.

Kapittel 7 er oppgavens konkluderende del. Her diskuteres også implikasjoner av funn i analysen samt forslag for videre forskning.

2. Det offentlige rom – et konseptuelt og teoretisk rammeverk

I det forrige kapittelet presenterte jeg bakgrunn for valg av studie, tema og problemstilling. For å kunne analysere *Viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen kommune*, er det nødvendig med et teoretisk rammeverk. I dette kapittelet vil jeg derfor gjøre rede for et slikt rammeverk, for å sette tema inn i en større analyserende og problematiserende sammenheng (Everett & Furseth 2004).

Denne oppgaven fokuserer på fysisk aktivitet i det offentlige rom. Derfor har jeg valgt å ta utgangspunkt i teori som på en relevant måte diskuterer det offentlige rom. Viktig for oppgaven er å klargjøre noen definisjonsrammer med tanke på hva som ligger i begrepet, og hvilke tiltak som gjør et offentlig rom bra å ferdes i. Jeg vil nærme meg etablert teori som har problematisert forskning og synspunkter omkring offentlige rom. Dette for å se hva utformingen av det offentlige rom kan ha å si for skatere og turgåere i Bergen i dag.

2.1 Offentlige rom

Den danske arkitekten Jan Gehl (1980) har undersøkt bruken av offentlige rom og fremlegger på dette grunnlag synspunkter på bruk og forbedring av offentlige bymiljøer. Han har i særlig grad undersøkt offentlige rom med henblikk på aktivitet og bruk av byen. Dette gjør Gehl særlig interessant for denne oppgaven. I artikkelen *Det nye byrum og Det nye byliv* (2003) beskriver han hvordan utviklingen av byrommene har skjedd i en gradvis prosess. Den første bilfrie gate i Skandinavia var Strøget i København, tilbake til 1962. Mange mente en aldri ville oppnå å få gågater i Skandinavia uten noen tradisjon for byliv slik som i Italia (Gehl 2003). Konseptet for de første gågater var i utgangspunktet handelsorientert. Det vil si at de var tenkt som effektive innkjøpsgater der kundene måtte ut av bilen for å få ro til innkjøpene. Siden den gang har flere gågater og bilfrie byrom kommet til, og i dag er bildet markant forandret. Både byrom og bylov har en helt annen betydning og innhold i dag, hevder Gehl (2003). Han viser til den historiske utviklingen av byrommet i København, og poengterer at bybildet her har blitt markant forandret de siste årene. Særlig fremhever

han overgangen til et mer bilfritt byrom. Å tilbakeerobre gater og torg fra trafikken er et fenomen som har preget byer over hele Europa ved å utvikle nye bylivsmønstre og gjøre plass til bylivet (Gehl 2003). Gehl (2003:43) uttrykker det på følgende måte:

”Bylivet har fått en helt ny rekreativ dimensjon. Byens rum er blevet ramme om en ny form for rekreation, en særlig ”urban rekreatino”, hvor mødet med andre mennesker er den helt spesielle attraksjon”.

Vi har fått behov for å bruke byen på en ny måte, og har lært oss andre måter å benytte byen på enn bare til handel. Gehl (2003) mener her at innbyggere i byer ønsker å bruke byen til mer enn handel.

2.1.1 Bylivsutvikling i Norge

Gehl (2003) hevder at danskenes oppfatning av nordmenn som storbrukere av skog og fjell fremfor byer ikke stemmer. Som med strøket i København kom bylivsutviklingen til Norge, bare litt seinere. *”Tydeligst ses denne positive utvikling i Bergen der, med en årelang visionær byrumsplanlægning, er gået hen og blevet noget i retning af ’Nordens Lyon’”* (Gehl, 2003:46). Med dette sitatet fremhever han Bergen som det beste eksempelet på utviklingen av gode byrom i norske byer. Selv om Norge kom sent i gang med byromsutvikling, hevder han at situasjonen fra det 21 århundre i Norge ser riktig bra ut (2003).

Det har i flere år blitt jobbet målrettet med utvikling av byrom i byer, og resultatet ser en i det norske bybildet hvor nordmenn har fått interesse av å bruke byen (Gehl 2003). Gehl kan få det til å virke som om det ikke har eksistert offentlige rom før dansk innflytelse. Det er derfor viktig å forstå utvikling og bruk av offentlig rom innenfor et mer nyansert bilde enn det Gehl fremlegger. Selv om gågatene i Norge ble etablert på et seinere tidspunkt enn i Danmark, har det eksistert offentlige plasser som har vært i bruk siden middelalderen, slik som de gamle allmenningene i Bergen (Ersland 2002).

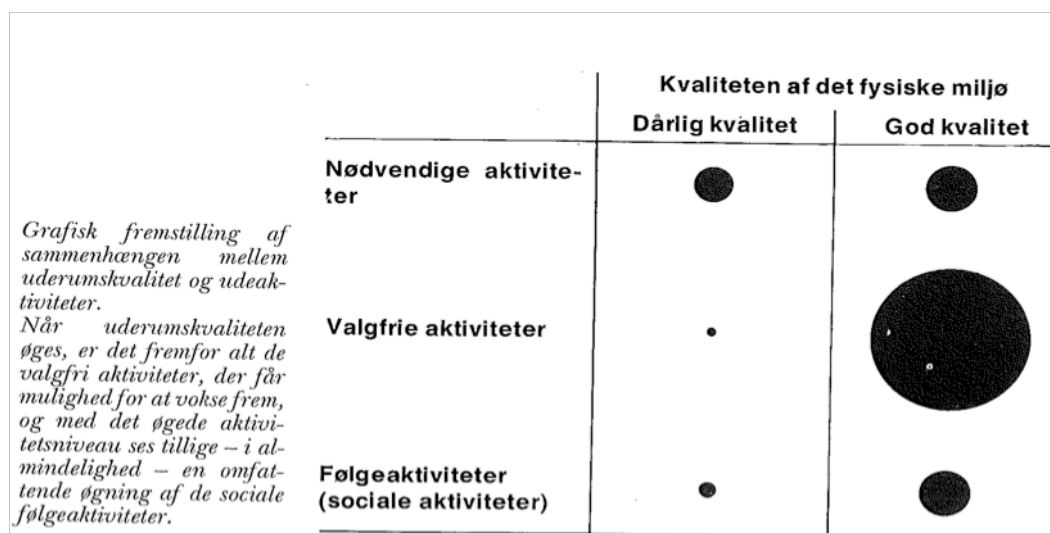
2.2 Kriterier for gode byrom

I boken *Livet mellem husene* (1980) søker Gehl etter det som gjør en by god til å både bo i, oppholde seg i og besøke. Han fokuserer på samspillet mellom de fysiske

rammer og utendørsaktiviteter, hvor han undersøker offentlige rom i byer med henblikk på aktivitet og bruk av byen. Det jeg undersøker i mitt prosjekt er nettopp bruken av byrommet. Hvordan Bergen kommune legger opp til mulighet for fysisk aktivitet, samt hvordan to brukergrupper kommer ut av dette. Byen og byrommet skal fungere for mennesker enten de skater eller ferdes til fots. Gehl (1980) påpeker i boken at aktiviteter er selvforsterkende prosesser. Desto mer aktivitet det foregår i et område, desto lettere er det å få flere til å slutte seg til aktivitetene som foregår der, og aktivitetene vil vokse i omfang og varighet. Slik vil et område skape mer folksomhet, og folk liker å ferdes der. På samme måte kan lite liv i et område ha negativ effekt. Folk liker best å ferdes i områder med liv da det faktisk skjer noe i slike byrom (Gehl 1980).

Gehl (1980) er av den oppfatning at kvaliteten på et byrom kan måles ut fra den sosiale aktiviteten som foregår der. Han deler utendørsaktiviteter i byens rom inn i gruppene ”nødvendige”, ”valgfrie” og ”sosiale aktiviteter”. Gruppen av ”nødvendige aktiviteter” inkluderer handlinger som en mer eller mindre er nødt til å gjøre, slik som å gå til skolen, gå ærender eller vente på bussen kort sagt. Hverdagsaktiviteter til forskjell fra den første gruppens aktiviteter er gruppen av de ”valgfrie aktiviteter” man foretar seg dersom en har lyst til det, eller det lar seg gjøre i forhold til omgivelsene. I følge Gehl (1980), forekommer disse aktivitetene bare dersom byrommet eller stedet gjør det mulig å utføre. Denne gruppen av uteaktiviteter krever byrom en har lyst til å oppholde seg i. Den siste gruppen er de ”sosiale aktiviteter”. Disse aktivitetene utføres med tilstedeværelse av andre mennesker, og med fellesrommene som forutsetning. De sosiale aktiviteter forekommer så å si av seg selv, som en direkte følge av at mennesker ferdes og oppholder seg på de samme stedene. Disse aktivitetene støttes indirekte hver gang det blir gitt bedre vilkår til å utføre dem i det offentlige rom. De er av forskjellig karakter avhengig av hvor de utføres. I byrommene vil de sosiale aktivitetene først og fremst være av den mer tilfeldige og overflatiske kontakten. Rommet mellom husene er i stor grad stedets identitetsbærer. Det er der vi møtes spontant hevder Gehl (1980). Gehl (1980:11) utaler at: *”(...) Netop de sociale aktiviteter, tilstedeværelse af andre og stimulation utgør en af de væsentligste kvaliteter ved fællesrummene overhovedet”*.

Fellesrom i byer og områder blir først meningsfulle når disse tre byromsaktivitetene foregår i en kombinasjon, hevder Gehl (1980). Rommets fysiske utforming har betydning for hvordan det får folk til å føle seg, og vil ha betydning for hvor lenge folk oppholder seg der. Gehl (1980) mener det sosiale bør utgjøre grunnlag for byutviklingen og at utendørsaktivitetene i høy grad påvirkes av den fysiske planleggingen. Er uterommenes kvalitet dårlig, går det utover de sosiale aktivitetene. Skating og turgåing er valgfrie aktiviteter og kan plasseres i gruppen Gehl omtaler som frie aktiviteter. Samtidig kan begge aktivitetene velges å utføres i samsvar andre, og slik passer de også inn under gruppen av sosiale aktiviteter.

Figur 2: Kvalitet av det fysiske miljø
Kilde: Gehl 1980:9

2.2.1 Å ferdes i byrommene

Offentlige rom i byer gir mulighet til å knytte passiv kontakt med andre. Gehl (1980) skriver at livet mellom husene er et tilbud om å kunne være sammen med andre på en uforpliktet måte. Det å se og omgås andre innebærer et alternativ til å være alene. I Bergen rusler en for eksempel gjerne alene rundt i byrommet, enten på tur mot byfjellene eller på skatebrettet i området rundt Den blå steinen. Selv da en gjerne ikke er sammen med noen bestemte personer, er man likevel sammen med andre - altså

dem man krysser på sin ferd og dem som oppholder seg på samme sted.

Et annet viktig punkt hos Gehl (1980) er at muligheten til å møte andre mennesker i de offentlige rom, kan inspirere til handlinger. Gehl (1980) mener likevel det er forskjell på kvaliteten av rom som gir utslag i antall personer som befinner seg der. Enkelte offentlige rom av god kvalitet inspirerer ofte til at flere mennesker slutter seg sammen, og dermed vokser aktivitetene i omfang og varighet. Innenfor slike offentlige rom vil det kunne foregå en rekke valgfrie aktiviteter. Motsatt effekt ser man i områder hvor det ikke hender noe fordi begivenhetene ikke kan stimulere til aktivitet. I disse uterommene utføres gjerne bare de nødvendige handlingene. Slik understreker Gehls teori at uteaktivitetens karakter og sammensetting påvirkes av fysiske forhold og betingelser.

Aktiviteten ”å gå” gir en ukomplisert og uforpliktet mulighet for å være tilstede i de offentlige rommene. En lite givende og kjedelig vei kan føles mye lengre enn en tilsvarende lengde med bedre fysiske omgivelser. Nå fokuseres det her på aktiviteter som valgfrie, men det må antas klart lettere og mer utfordrende å bedrive skating eller turgåing om områdene er fysisk tilrettelagt, også for sansene våre. Som Gehl (1980:129) sier: *”Acceptable gå -afstande er således et samspill mellem vejens længd og rutens kvalitet, både med hensyn til beskyttelse og stimulation undervejs”*.

2.2.2 Tiltak til forbedring av byrommet for dem som ferdes til fots

I byer finnes det en rekke irritasjonsmomenter. Biltrafikk, begrensede overgangsmuligheter for å krysse hovedveier og rekkverk som sperrer for overgang, fører alle til omveier og restriksjoner for dem som ferdes i bybildet, enten det er til fots eller med brett (Gehl 1980). Mye biltrafikk kan også føre til ulike plager som økt forurensing.

Som en negativ faktor på uteaktivitetene tar Gehl (1980) opp trafikken. Han henviser til en undersøkelse fra 1970-71 av Appleyard og Lintell (1980:32), som analyserer tre nabogater i San Francisco med ulik trafikkintensitet. Undersøkelsen viste at i gater med stor trafikkbelastning forekommer det praktisk talt ikke utendørsaktiviteter. Til

forskjell viste situasjonen at i gater med lite trafikk, ble det registrert et stort antall aktiviteter. Det vises til at fysisk utforming påvirker aktivitetsmønsteret og hyppighetsfaktoren. Gehl (1980:33) hevder at: ”...*hvor der skabes bedre fysiske muligheder, vil udeaktiviteterne have tendens til at vokse i antal, varighed og mangfoldighed*”. Det kan dermed hevdes at reduksjon i biltrafikken har en positiv virkning på aktivitetsnivået i byer, samtidig som byrom blir mer attraktive og tilgjengelig for offentlig bruk. Når biler må etterlates ved bygrensen, slik som i gå-byen Venezia, får en mulighet til å bruke alle byens rom i større grad (Gehl 1980:105). Trafikken med dens bakgrunnsstøy hindrer både fysisk aktivitet så vel som en sansemessig opplevelse av byrom. Gehl (1980) hevder at byer med lite eller ingen trafikk skaper en spesiell stemning, samtidig som det gir et psykiske og fysiske velvære å ha mulighet til å høre annet enn trafikkstøy og puste renere luft. Det å ha mulighet til å kunne snakke med andre mennesker har stor betydning for uterommenes kvalitet og fysisk aktivitet.

Trafikk medfører også til en utrygghetsfølelse. Dette betyr at det må arbeides med trafiksikkerheten i byplanlegging. For Gehl (1980) er de steder hvor aktivitet foregår på bekostning av biler ofte de stedene hvor folk vil oppholder seg i. Når det gjelder Bergen har sentrum av byen en utfordring når det kommer til trygge omgivelser for å bedrive fysisk aktivitet utendørs. Selv om byen består av mange brosteinbelagte gågater og nærliggende natur, så avvikles mye trafikk i store deler av sentrum. Et av byens største forurensningsproblemer oppstår under langvarige kuldeperioder. Geografi og klima gjør at luftforurensningen i Bergen blir høy på kalde vinterdager med lite vind. Fjellene som omkranser byen gjør at den forurensede luften fra trafikken danner et teppe som legger seg over sentrumsområdet. Den varme luften legger seg som et lokk over byen og stenger dermed den kalde luften inne mellom byfjellene. Dette medfører at de helsefarlige utslippene blir værende over lengre perioder. Bergen kommune har dermed en utfordring når det gjelder tiltak mot forurensing. Vinteren 2009-2010 er et eksempel der konsentrasjonen av forurensing i

luften var så høy at byens beboere ble rådet til å holde seg innendørs⁹. Slik kan luftforurensing være hinder for å bedrive fysisk aktivitet utendørs.

Den amerikanske sosiologen Richard Sennett (1991) stiller seg som Gehl (1980) også kritisk til utvikling av bilbruk som en sterkere posisjon i hverdagslivet. I boken *The Conscience of the Eye* (1991) beskriver Sennett hvordan det snarere er kompleksitet og sammensatthet som bidrar til å skape bevegelse i det offentlige rom. Han beskriver Manhattans Fjortende gate, der stilkaoset, bygningsvariasjonen, krinkelkrokene, svingene, kulturrikdommen og befolkningssammensetningen skaper forhold som stimulerer nettopp til aktivitet. Gaterommet blir nærmest å regne for en kultur og kunstoplevelse som kan røre både ved tanke og kropp på flere plan. Sennett (1991) peker på det faktum at mange byplanleggere heller tror på så sterile og funksjonelle byrom. At vi slipper å bevege oss har blitt sett på som et fremskritt hos mange byplanleggere, men Sennett (1991) ser dette endringsforløpet som et backlash. Slik stiller Sennett seg kritisk til utviklingen der bilen får en større og sterkere posisjon i hverdagslivet. Med Manhattans fjortende gate beskriver han et byrom fult av bevegelse for mennesker i alle aldre. Her parkerer man bilen og går. Særlig når det gjelder barn fremhever han: *“The adjustments these children learn to make with their eyes is how to signal to others that they are friendly, and with their bodies to avoid kids who look like trouble”* (Sennett 1991:167). Med bybanen i Bergen som åpnet i juni 2010 var et av målene å senke privatbilismen. Etter hvert planlegges det også å etablere en sammenhengende gang- og sykkelvei langs banesporene. Med bybanen ønsker kommunen å øke tiltak for fysisk aktivitet samtidig som de vil redusere luftforurensningen¹⁰. Bybanen vil også gjøre det enklere og raskere å ferdes, og det kan føles lettere for skatere og turgåere å ferdes til flere områder hvor de kan få utført sine aktiviteter.

2.2.3 Hva er gode byrom?

For å skape gode byrom der man går eller ferdes, trekker Gehl (1980) frem betydninger av byens hovedstrukturer og organiseringen av disse. Et av de viktigste

⁹ Bt.no, nedlastet 08.01.2010. *Bergen kveles av forurensing. Forurensingen i Bergen er nå så høy at kommunen setter i gang krisetiltak. La bilen stå og jobb hjemme, er oppfordringen.*

¹⁰ Bybanen.no, nedlastet 04.05.2010. *Bybanens organisering.*

kravene til et godt fotgjengersystem er at ganglinjene blir organisert slik at de naturlige målpunktene er lett tilgjengelig innenfor et område, deretter å utforme gangveiene til å bli attraktive for ferdsel (Gehl 1980). Å lyssette gangveier øker velbehag og skaper nødvendig trygghet. Det er samtidig en stor fordel at lyset på fotgjengerarealene alltid er bedre belyst enn bilveiene (1980).

I utforming av byrom mener Gehl (1980) det er hensiktsmessig å dimensjonere større offentlige rom på en slik måte at de faller sammen med grensene for det sosiale synsfeltet. Slik blir det både plass til at det kan foregå mye der, samtidig som en stadig kan se hele rommet. Det er viktig for mennesker å ha mulighet til å se andre mennesker. En mulig løsning kan være å ta i bruk amfiteatriske prinsipper for å heve fotgjengerområdet 2-3 trinn i forhold til kjørearealet. Det kan dermed hevdes at gode betingelser for å ferdes til fots, samt mulighet for opphold, pauser og opplevelser er viktige minstrekrav for å etablere attraktive og levende bymiljøer.

Den norske arkitekten Peter Butenschøn (2003) skisserer også klare betingelser for attraktive byrom. Han hevder til forskjell fra Gehl (1980) at det ikke finnes klare kriterier for å ha slike mål. Derimot finnes eksempler fra andre tider og kulturer som kan gi grunnlag for å utvikle tilfredsstillende mål. Butenschøn har dermed et mer historisk perspektiv i utledningen av hva som ligger til grunn for såkalt gode byrom. Butenschøn (2003) fremhever felles oppfatninger av torg, parker, plasser, trivelige gater, bymøbler, kaikanter og belysninger som kvaliteter alle byer bør ha. Han fremhever særlig fire karaktertrekk på hvordan offentlige rom best kan fungere som en siviliserende arena. Det første karaktertrekket kaller han *det fremmede rom*. Her refererer han til Richard Sennett (2003:8) og hans kritikk av ”gated communities”, adgangsbegrensede områder slik som kjøpesentre, der eierne har innført regelverk der oppholdet er begrunnet kjøpekraft med en sømmelig adferd. Både Butenschøn og Sennett ser farer ved økt privatisering av offentlige arenaer i byer. Sennett (2003) mener slike ”gated communitiets” er rom som ikke fungerer, da de tydeliggjør utestengingen av det uønskede og beskytter ensartetheten. Fordommer som påvirker muligheter for utfoldelse endres først og fremst gjennom uventet kunnskap, og det kan være en grunn til at mange søker inn til store offentlige byområder. De kjenner gjerne noe truende i det ukjente som samtidig er tillokkende (Sennett 2003).

Butenschøn (2003) legger deretter til at byrommet utgjør i stadig sterkere grad limet til lokalsamfunnet. Et samfunn som i større grad privatiserer offentlige rom, gir utløp i noen samlede erfaringer - rom der ulikhetene kan møtes uten kontrollerende segregering eller en planlagt agenda. Dermed mener han at gode byrom er blitt ett av våre viktigste demokratiprosjekter. Ved å påpeke viktigheten av rom hvor alle kan ferdes, ser han klarere variasjoner mellom romlig og fysisk utforming og produksjon av byrom som politiske prosjekt. Man kan ikke skru av det åpne og inviterende byrommet slik en kan med et TV, og dette gjør det spennende å ferdes i de offentlige rom. Butenschøns (2003:16) neste punkt er *Det kreative rommet*. Dette beskriver han som sammensatte arenaer for kompleksitet. Dette er samtidig kjennetegnene på byens offentlige rom. De kreative rommene er skiftende, overraskende og uforutsigbare og sammensatt av ulike interesser, agendaer og aktører. *Det politiske rom* viser at det er et politisk ansvar og uttrykk for fellesskapets interesse. Det offentlige rom er også et uttrykk for politikk så vel som kultur. Det er en viktig politisk oppgave å opprettholde regelverk og fremme fellesskapets interesse (Butenschøn 2003:18).

Offentlige rom har mening for oss ved at de stadig gir betydning til opplevelser både for enkeltindivider og fellesskapet. Kjennetegn på velfungerende byrom er at de kan endre bruk over tid uten å måtte bygges om, og at de slik har en stor grad av generalitet (Butenschøn 2003). Denne form for generalitet og kompleksitet formulerer han på følgende måte:

”Det gode byrom karakteriseres nettopp ved kompleksiteten i bruksmønsteret. Lag på lag, slik at mange formål gis rom uten at noen av dem får ta seg til rette på grådig vis. Det kan bety at trafikken går litt langsommere, at ansvaret for driften ikke er i samsvar med det normale kommunale sektorvesen. Bystedets kvalitet ligger nettopp i at det er felles, at alle har adgang, men ingen har enerett.” (Butenschøn 2003:25).

Gjennom dette sitatet formulerer Butenschøn (2003) hva han mener er viktig ved offentlige rom. For han er et godt offentlig rom et sted alle kan ta i bruk, et rom som er åpent for kreativitet og inkludering av annerledeshet. Det offentlige rom er, i følge Butenschøn derfor et demokratisk og inkluderende byrom.

I boken *Intimitetstyranniet* (1991:15) omtaler Sennett betydningen av offentlige rom på en lignende måte:

“Å være sivilisert betyr å behandle andre som om de var fremmede og som sosiale band i kraft av den sosiale distansen. Byen er det stedet der fremmede mennesker med størst sannsynlighet møtes. En bys offentlige geografi er en institusjonalisert form for sivilisert væremåte”.

Sennett (1991:91) hevder at byplanleggere ”leker med ilden” når de skjodesløst snakker om å bygge en følelse av felleskap på lokalnivået, i motsetning til å gjennomvekke et meningsfullt offentlig rom og offentlig liv i byen som helhet. Han hevder at byplanleggere ofte gjør livskvaliteten mer intim når de prøver å forbedre den. Han trekker fram byen som instrument for det upersonlige livet, og sier at frykten for upersonlighet ødelegger støpeformen av den komplekse sammensetningen av interesser og personer som blir tilgjengelig av sosial erfaring. Han hevder at:

“Folk kan bare lære å følge sine interesser i samfunnet på en aktiv måte i den grad de lærer å handle upersonlig. Byen skulle lære dem å handle på denne måten, å være det forum der det var meningsfullt å knytte forbindelser til andre personer uten tvangsmessig å måtte kjenne dem som personer” (Sennett 1992:143).

Sennett (1991) mener at våre byplanleggere må ta dette innover seg, og tenke på at vi i motsetning til sterile byer trenger friskere og mer stimulerende byer som åpner opp for å bruke alle sansene våre. Han hevder at så lenge urbane designere ikke vektlegger variasjon i omgivelsene og bygningsmiljøet, forsvinner byens offentlige rom og dermed muligheter til å praktisere urban offentlighet som framsettes som et grunnprinsipp for sivilitet og humanisme.

2.3 Offentlige rom og møter med den fremmede

Til nå har jeg gjennomgått teori om det offentlige rom og hvilke kriterier som gjør det offentlige rom godt å ferdes i, hvilke tiltak som kan benyttes for å forbedre byrommene for dem som ferdes der, og hva som kan redusere deres kvalitet. Videre

vil jeg presentere hvordan det offentlige rom kan være en viktig arena for å omgås andre, og hva dette møtet med ”andre” betyr.

En felles nøkkel hos Gehl (2003, 1980), Pløger (2001), Buttenschøn (2009, 2003) og Sennett (1992, 1991) er at de fremstiller det offentlige rom som en arena hvor samhandling og interaksjon mellom forskjellige mennesker kan komme sammen. Det offentlige rom er et møtested der mennesker møter ”de andre”. Derfor fremhever disse teoretikerne også det offentlige rom som steder for læring og dannelse. Et viktig aspekt for Pløger (2001) er at offentlige rom er områder mennesker omgås andre i uvitenhet om hvem disse er. Man er fremmed for hverandre på gaten, uten at denne fremmedheten blir truende. Det er gjennom denne form for fremmedheten at det offentlige rom får størst verdi. Det å være en fremmed for andre og å leve blant fremmede er typiske trekk ved å bo i en by. Vår tilstedeværelse blant andre mennesker i byen inngår i *det uformelle fellesskapet* (Pløger 2001). Denne fremmedheten er det som uttrykker urbanitet og definerer en by. Det er derfor et relevant og avgjørende spørsmål hva som vil skje med byen dersom offentlige rom i økende grad privatiseres.

Å leve blant mange ukjente er et kjennetegn ved å bo i en by. Det kan hevdes at slike uformelle fellesskap er tidløse, men ingen selvfølge. Møte mellom fremmede er også et viktig aspekt hos Sennett (1990). Han utaler seg om at dette møtet må læres for ikke å bli truende. Han hevder at det protestantiske aud distanserer seg fra ”de fremmede andre”, til fordel for et tilbaketrukket suspekt. Han hevder også at det protestantiske menneskesyn er en foretrukket flukt fra det offentlige rommets overfladiskhet og fremmedhet, til fordel for det ”indre rommets” sannhet og nærhet. Gjennom hans tolkninger av det ansees mennesket som et usosialt vesen som søker seg vekk fra fellesskapet og det offentlige rommets betydning (Sennett 1992). Verdien av dette nettverk av kryssende fremmedhet fremheves også av Trond Berg Eriksen som det særegne ved urbanitet, og et trekk ved byen som ivaretas gjennom tilstedeværelse av offentlige rom (Pløger 2001). Han hevder:

”Det vi kaller ”urbanitet”, evnen til å føye seg inn i og holde seg flytende, i vrimmelen av forskjellige mennesker og kryssende interesser, utvikles i byer som

demografisk konsentrasjon. Man er aldri helt alene. Borgerne må forholde seg til hendelser, utfordringer og utspill i et tempo som i noen grad krever en avskjerming av følelseslivet ” (Sitat av Trond Berge Eriksen 1994 i Pløger 2001:89).

De fremmede dukker opp i gatebildet. Enten man skater eller går tur. Tilfeldige møter av forbipasserende oppstår når en ferdes i byrommene. Pløger refererer til Richard Sennett som omtaler disse møtene som masker, uformelle felleskap av: *”konvensjonelle og formale kommunikasjons- og omgangsformer”* (Pløger 2001:101). Masker er et trekk Sennett (1992) ser som særegent og nødvendig ved bymentaliteten. Det er også slike masker som gjør at mennesker kan nyte hverandres forskjellighet. Han definerer det videre ved at en ikke fremstår som subjekter, men som objekter for hverandre. Disse uformelle møtene i byens offentlige rom preges av en kontinuerlig læring av sosiale koder som for Sennett (1992) beskrives som sivilitet. Sennett (1992) vektlegger den etymologiske sammenhengen mellom city og sivilcity. Å kunne omgås fremmede er for han bysivilitetens fremste vesen. Sivilcity fremstår som en aktivitet, kvalitet og karakter ved byliv som gjør det mulig å nyte hverandres selskap, samtidig som det beskytter mennesker mot hverandres private intimitet. Opptrer man som en sivilisert i byens uformelle felleskap, blir fremmedheten mellom mennesker mindre truende, selv om det alltid er en uforutsigbarhet ved den fremmeds handling. En omgås andre i bybildet som om de var fremmede, men allikevel dannes det en forbindelse dem i mellom, med de sosiale koder som på ulike måter artikuleres i møte med andre. Sennett (1992) vektlegger den etymologiske forbindelsene mellom “City” og “sivilcity” og ser de som gjensidige kvaliteter i utøvelse av byliv. City som by og sivilcity (sivilcity) som dannelse konstruerer urbanitet og møte med andre. Slik kan en se på all aktivitet i det offentlige rom som dannelsesprosjekter. Det er derfor relevant å spørre hvordan byen hadde vært uten disse uformelle møtene. Fysisk aktivitet i byer ivaretar og iscenesetter urbane dannelsesprosjekter. Slik kan skatere utvikle og utføre sine aktiviteter i felleskap med andre uten å være private og intime. Det samme vil gjelde turgåere og joggere. Hva om alle bare bedrev fysisk aktivitet på private treningsentre? Er det ikke nettopp de sosiale møtene i gatelivet utenfor

husdøren, og opplevelsene og begivenhetene en møter som er en av bykulturen og bylivets viktigste symbolske representasjoner? Det å ha mulighet til å være aktiv ute i offentligheten er et viktig og nødvendig trekk ved å bo et sted. Samtidig vil det være viktig at disse stedene har gode kvaliteter av å være offentlige rom. Butenschön (2003:9-10) skriver:

"Motsatsen til det offentlige rom finner vi i de konsumerende private rom, der man trekker seg tilbake eller forskanser seg. [...] Kjøpesentrene er slike 'gated communities', der regelverk innført av eiere og iverksatt av driftselskaper betinger at oppholdet er begrunnet i robust kjøpekraft og preget av sømmelig adferd".

2.3.1 Byrom gir muligheter for fysisk aktivitet som en del av et felleskap

I byrom ferdes ulike mennesker til ulike tidspunkt, men nesten alltid møter en på andre når en beveger seg i byens rom. Fysisk aktivitet er grunnleggende for mennesker i dagliglivet. En spaserer til jobb, går i byen og gjør ærender, bedriver sportslige aktiviteter, treffer mennesker eller rett og slett bare bedriver urbanitet etter modell av flanørene. Filosofen Hannah Arendt (1996) deler menneskers aktiviteter inn i handling, arbeid og frembringelse. Handling er den delen av hennes aktivitetsbegrep som er mest relevant for denne oppgaven, fordi det er i handlingen den enkelte kommer til uttrykk som en del av et fellesskap. I handlingen er mennesker både aktive og passive, for en kan ikke bare handle selv, man må også forholde seg til andres handlinger. Hennes forståelse av handling tar utgangspunkt i at det ikke finnes bare ett menneske, men mennesker. Mennesket fremtrer gjennom en pluralitet. Vi er alle en del av et felleskap, hevder hun (Arendt 1996).

Arendt (1996) ser det offentlige rom som virkelighetskonstituerende og vår felles arena. Det offentlige er, i motsetning til det private, en fellesskapsarena. Slike fellesskap fungerer som en scene som gir handlingsregler til dem som ferdes der, noe som kan sees i sammenheng med Sennett (1992) sitt sivilitetsprosjekt. For Arendt (1996) virkeliggjøres verden for oss ved å "handle" foran alles øyne, og på den måten deler man en felles virkelighet. Dermed fremlegger også hun det å møte andre i forbindelse med det offentlige rom, slik vi har sett hos Gehl (2003, 1980), Pløger (2001), Sennett (1992, 1991) og Butenschön (2009, 2003). Disse teoretikerne utleder

alle tanker omkring det offentlige roms betydning. Da både som en nødvendighet av byens utforming, men også som et nødvendig sivilitetsprosjekt, som samtidig evner å holde den private intimitet utenfor. Dette peker på at det er viktig å opprettholde offentlige rom der mennesker kan vandre fritt. Til sammen styrker de ulike teoretikerne tanker om at byrommene både må ivaretas, planlegges og utformes med tanke på offentlig bruk. De fremlegger at byer trenger rom hvor ulike menneskers kan komme sammen og slik bli en del av rommet. Butenschøn utaler:

”Byen skaper koblinger. Det er en kompleksitet i urbane relasjoner som ikke finnes på bygda. Vi har ulike nettverk som krysser hverandre og knapt vet om hverandre...I byen kan du surfe sosialt, melde deg ut og inn, huke deg fast for en kort stund”¹¹.

2.3.2 Uformelle felleskap i byrommene

Tenkere som Arendt, Sennett og Pløger gir en rekke viktige synspunkter på det offentlige rommets betydning, både med tanke på felleskap, men også viktigheten av å opprettholde en fremmedhet. Offentlighet som dannelsesprosjekt og demokratisk arena. Mange føler de kan identifisere seg nettopp med ulike steder og disse stedenes sosiale liv, så vel som med arkitektur og den fysiske karakteren til ulike rom. Den greske antikke kulturen brukte uttrykket - viktigheten av å være en del av en *polis*, en bystat. Betydningen av en polis er både et politisk og kulturelt felleskap byborgere må akseptere (Pløger 2001:167). Betingelsene viser til at alle kan ta en del i de offentlige rommene med aktivitet, men at en også må ta hensyn til andre. Det er nettopp denne balansen mellom individuell ekspresjonisme og kollektiv dannelse de offentlige rommene formes og omformes.

Med Gehl (2003, 1980), Pløger (2001) Sennett (1992, 1991), Butenschøn (2009, 2003) og Arendt (1996) har vi sett at de trekker frem møte med andre, at det å vandre omkring på offentlige plasser blant ”fremmede” er en del av et fellestrekk ved det bo i en by. Ved å referere og diskutere disse teoretikernes synspunkter på det offentlige rom, har jeg ønsket å problematisere presis hvordan offentlige rom er viktige kilder både i møte med andre, som bevegelsesarenaer, for dannelse og demokratisering. For

¹¹ Dagbladet, Magasinet 20.02.2010. Intervju med Peter Butenschøn og hans nye bok “Byen, en bruksanvisning 48-51”.

at dette kan la seg gjøre, er det viktig at offentlige rom utformes slik at de stimulerer både til fysisk bruk og til at man ønsker å oppholde aktivitet og møter.

Denne oppgaven tar for seg viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen, også ut i fra skatere og turgåeres perspektiver. Det teoretiske rammeverket som er blitt presentert i dette kapitlet er viktig for å forstå både betydningen av fysisk bruk av offentlige rom og viktigheten av å tilrettelegge for å inkludere forskjeller i bruk. Kapitlet har utledet relevante teoretiskeres synspunkt og oppfatninger som jeg anser som grunnleggende i diskusjon av offentlige rom og ulike former for fysisk aktivitet, som også vil være premissgivende for hvordan dette temaet drøftes i henhold til Bergen. I dette kapitlet har jeg også vist hvordan vårt forhold til offentlige rom mer konkret utspiller seg, og hva de betyr for mennesker som ferdes på offentlige arenaer. Jeg har også sett på hvordan offentlige rom er de stedene hvor en møter på andre, og hva dette kan bety med hensyn til dannelse, toleranse og demokratisering.

3. Metodiske valg og vurderinger

I dette kapitlet tar jeg for meg de metodiske valg og vurderinger jeg har gjort. Først vil jeg redegjøre for valg av forskningsdesign. Deretter vil jeg legge frem de ulike data i innsamlingsmetodene og begrunne hvorfor jeg har benyttet nettopp disse metodene i oppgaven. Tilslutt vil metodenes gyldighet og troverdigheten bli diskutert med hensyn til forskningsmessige fordeler og begrensninger. Forskningsdesignet består av en triangulering som baserer seg på datakildenes ulike karakterer og sammensetting. En beskrivelse av metodene som er brukt i oppgaven er nødvendig blant annet for å forklare hvordan forskningen er utført, og for at de som utledes skal kunne etterfølges.

3.1 Forskningsdesign og metodevalg

Jeg har valgt å benytte meg av kvalitative forskningsmetoder for å studere fysisk aktivitet i det offentlige rom. I følge Jacobsen (2005) er valg av metode avhengig av forskningsprosjektets karakter, og oppgavens problemstilling. Mitt forskningsdesign benytter seg således av en triangulering av datakilder med hensyn til kildenes karakterer og sammensetning. Ved å kombinere primærdata med sekundærdata, håper jeg på å aktivere et solid grunnlag for min analyse og konklusjon.

Mine empiriske funn diskuteres med basis i de teorier som utledes i forrige kapittel. Dette vil sammen gi grunnlaget for min analyse. Ved bruk av primær og sekundærkilder ønsker jeg å utarbeide en bred metodisk plattform som samtidig problematiserer teoriene ytterligere. Gjennom dokumentundersøkelser av offentlige dokumenter vil jeg se hvordan kommunen planlegger for fysisk aktivitet, og tenker rundt forhold om fysisk aktivitet i byen. Ved å intervjuere offentlige personer som jobber og interesserer seg for dette ønsker jeg å belyse hvordan kommunen søker å fremme fysisk aktivitet i byen. I tillegg vil jeg intervjuere og observere skatere og turgåere, for å få bedre innsikt i hvordan byen fungerer som fysisk arena for disse gruppene. Gjennom Observasjoner ønsker jeg også å få et bilde av hvilken ukedag og når på døgnet aktivitetene hovedsakelig foregår. Ved å kombinere flere forskningsmetoder håper jeg å styrke mitt datagrunnlag for å få en bredere analyse.

Valg av en kvalitativ metode som rammeverk for prosjektet utelukker allikevel ikke en bruk av kvantitativ sekundærdata. Det har vært nyttig å benytte seg av tallmateriale som gir en oversikt over utvikling og endringer av fysisk aktivitet de siste ti årene, samt endringer i innbyggertall over antall barn og voksne innen Bergenhus bydel. Observasjonene har også et kvantitativt preg ved at de resulterer i telling av antall personer som utfører aktiviteter på gitte områder og tidspunkter.

3.2 Sekundærdata og dokumentanalyse

I lys av problemstillingen faller det naturlig å benytte meg av sekundære kilder i form av offentlige dokumenter. Bergen kommunes nåværende idrettsplan vil bli analysert og diskutert, mens andre dokumenter vil bli brukt som referansemateriale og kilder til informasjon. Utvalget består av følgende offentlige dokumenter:

- *Idrettsplan Bergen kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran* (IP).
- Kultur- og Kirkedepartementets utarbeidelse av kommunale planer på feltet idrett og fysisk aktivitet *Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet*.
- Regjeringen.no. Kulturdepartementet St.meld. nr. 39. 2006-2007, nedlastet 02.03.2010. *Frivillighet for alle*.
- Regjeringen *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009. Sammen for fysisk aktivitet* Regjeringen 2005.
- Helsedirektoratet, *Fysisk inaktive voksne i Norge. Hvem er inaktive - og hva motiverer til økt fysisk aktivitet*.

I vurdering av slike sekundære kilder kan det være relevant å spørre hvilke intensjoner som ligger til grunn, da dette kan være med på å gi en bedre forståelse for innholdet i dokumentene og for det arbeidet som ligger bak. Jeg har kun tatt i bruk offentlige og skriftlig nedtegnede dokumenter. Disse dokumentene er tatt fra regjeringens redegjørelser på feltet idrett og fysisk aktivitet, Helsedirektoratet utredning om fysisk aktivitet og inaktivitet, kommunale planer for Bergen kommune og avisartikler. Hoveddokumentet er den nåværende idrettsplanen for Bergen kommune *Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen – et steg foran* (Titlestad et al. 2009). Innholdet i dette dokumentet er grunnlag for

dokumentanalysen, kombinert med intervju av informant som har ansvarsposisjon i forhold til dette dokumentet. Dette vil diskuteres og analyseres opp mot intervjuundersøkelsene og observasjon, også informanter som selv er aktive brukere av byen til fysisk aktivitet.

3.3 Intervju

Jeg har foretatt flere intervjuer, både gjennom direkte møter med personer og over e-mail. Hay (2005:103) hevder at: *"Interviews bring people into the research process. They provide data on peoples behaviour and experiences"*. Ved å bruke intervju som metode, ønsker jeg å forstå hvordan intervjupersonenes oppfatninger er (Kvale & Brinkmann 2009). For dette prosjektet har målet med forskningsintervju vært å få en dypere innsikt i informantenes opplevelser av egen aktivitet, og på dette grunnlag forsøke å se muligheter og begrensninger ved eksisterende planer. Ved å ta i bruk kvalitative intervjuer, håper prosjektet å bringe informanter inn i forskningsprosessen for bedre å få innsikt i deres egne opplevelser og erfaringer.

Jeg har valgt å bruke en semistrukturert intervjuform (Hay 2005). På forhånd av intervjuene ble det utarbeidet intervjuguider i form av lister med stikkord som varierte i henhold til de ulike informantene. Dette ble gjort for å sikre at prosjektets kjernetema alltid stod i sentrum av intervjuene (Jacobsen 2005:145). Hay (2005:88) hevder at: *"The semi-structured interview is organised around ordered but flexible questioning"*. Spørsmålene varierte fra veldig åpne, til mer lukkede. Delvis ble det stilt spørsmål uavhengig av stikkordene i intervjuguiden for å følge opp relevante assosiasjons rekker og årsakssammenhenger. Delvis ble stikkordene i intervjuguidene fulgt gjennom hele prosessen. Nye spørsmål ble samtidig formulert underveis. Ved å ta i bruk semistrukturert intervjuform, følte jeg at intervjuene oppnådde en ønsket dybde enn om de var blitt gjennomført i mer strukturert form. Friheten denne intervjuformen gav har blitt vurdert som viktig med tanke på å få et nyansert bilde av temaet. Jevnt over opplevdes alle som svært engasjerte. Det ble snakket ivrig om temaet, også utenom de spørsmål prosjektet diskuterte. Dette tilførte en bedre helhetsforståelse og en dypere innsikt i subjektive holdninger og meninger (Aase & Fossåskaret 2007).

3.3.1 Utvelgelse av informanter

Intervjuene er gjort med base i en intervjuguider som ble utarbeidet høsten 2009. Valg av intervjupersoner er tatt på bakgrunn av problemstillingens karakter og intensjon, og består av til sammen ti informanter. Tre av de utvalgte personene har sentrale ansvarsroller for å tilrettelegge fysisk aktivitet i Bergen Kommune. De består av idrettsdirektør i Bergen kommune, Rune Titlestad, leder for Barnas Turlag (som er en del av Bergen Turlag), Birgithe Roald og løpsleder for ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet 2009, Owen Westergård. Alle tre er offentlige personer. De vil heretter bare bli referert med etternavn. Det resiterende utvalget av informanter består av turgåere og skatere som aktivt bruker byen til fysisk aktivitet. Disse kan ikke defineres som offentlige personer. Turgåerne går under dekknavnene D1-D5, og skaterne vil videre bli omtalt som S1 og S2. (Se: Kapittel 9. V1 for oversikt over alle informantene og deres rolle.) Alle som jeg har ønsket å intervjuer har takket ja til å bli med i prosjektet. Tilgang til den nåværende idrettsplanen og andre dokumenter som inngår for krav om fysisk aktivitet i Bergen, har gitt et tilstrekkelig dokumentasjonsgrunnlag. Intervjuene har i stor grad vært brukt til å utvide forståelse for de offentlige dokumentene, og å få privat personers synspunkter. Til sammen anses en kobling mellom offentlige dokumenter og intervjuer med offentlige og private aktører å gi et tilstrekkelig dokumentasjonsgrunnlag for å kunne drøfte problemstillingen på en ny og interessant måte. Utvalget av kilder er også gjort med tanke på de tidsmessige grenser en master i kunst og kulturvitenskap setter.

3.3.2 Intervju og intervjusituasjonen

Med unntak av intervjuet per e-mail med løpsleder, ble alle intervjuer foretatt på intervjuobjektens egne kontorer, møterom og utendørs i forhold til aktivitet. På mail ble tid og sted for intervjuene avtalt. Slik fikk de også informasjon om mitt forskningsprosjekt i forkant. De kunne dermed være forberedt, og om ønskelig trekke seg fra prosjektet (Everett & Furseth 2004).

Informantene viste stor interesse for prosjektet under intervjuene. Intervjuenes varighet varierte fra 10 minutter til 1 time og 50 minutter. Alle intervjuene, utenom det e-mail baserte, ble tatt opp på båndopptakeren. Ingen hadde noe innvendinger mot det, og heller ikke virket det som båndopptakeren var distraherende på informantene. Dette tenkte jeg var med på å gjøre intervjusituasjonen mindre formell. Fordelen med

båndopptakeren var at jeg lettere kunne ha øyekontakt med intervjupersonen og fokusere på samtalen, da jeg ikke var avhengig av å ta notater (Jacobsen 2005). Jeg tok likevel notater i stikkordsform underveis dersom båndopptakeren skulle feile. Hvert intervju ble umiddelbart transkribert ordrett mens opplysningene kunne memoreres på en tilfredsstillende måte. I etterkant ble intervjuene systematisert, og sammenlignet for videre analyse. Jeg fant det ikke nødvendig å gjenta intervjuene da den ønskede informasjonsmengden ble oppnådd.

3.3.3 Intervjuenes kontekst

Intervjuet med idrettsdirektøren i Bergen kommune, Rune **Titlestad** ble utført på hans kontor. Han var en nyttig kilde som gav meg tilgang til materiale som idrettsplanen og andre offentlige dokumenter for Bergen Kommune. For å høre om turmuligheter i Byfjellene tilknyttet Bergen sentrum, kontaktet jeg Bergen Turlag, Vestlandets største friluftsansjøsjon. Der kom jeg i kontakt med leder for Barnas Turlag, Birgithe **Roald**, som jeg så intervjuet på turlagets kontor. Owen **Westergård** var den eneste som ble intervjuet via e-post. Dette var ikke planlagt og dermed ikke en metode jeg ønsket, men ble den eneste mulighet når det ikke var mulig å få til en muntlig dialog.

Med en bror som er aktiv i skatemiljøet var det lett å komme i kontakt med **skaterene**. Jeg valgte ut to informanter som har skatet i Bergen i en årrekke. Lørdag den 26. september var det duket for årets "Stoltzekleiven Opp", et årlig motbakke arrangement. Når det kom til **turgåerene**, valgte jeg å stille opp på løpet og intervjuer fem tilfeldige deltakere. Mange av dem som er med på løpet er ivrige tur og fjellmosjonister i Bergen.

3.3.4 Gruppeintervju

Intervjuet med skaterne var det eneste gruppeintervjuet jeg utførte, ellers var det naturlig å intervjuer de øvrige separat. Valget av gruppeintervju for skaterne var å skape en mer åpen dialog, noe som ble oppnådd. Det var også interessant å avdekke om skatemiljøet bar preg av enighet eller uenighet. Skaterne viste stort engasjement og entusiasme for prosjektet mitt. Intervjupersonene hadde skatet i en årrekke, og under intervjuet utfylte de hverandre med opplysninger og informasjon som var viktig for prosjektet. En ulempe med slike intervjuer kan være gruppekontroll (Larsen 2007). Dette fikk jeg derimot ikke inntrykk av i denne situasjonen.

3.4 Observasjon

Skating og turgåing utføres på svært ulike områder av byen. Mens turgåere i større grad er avhengig av tradisjonell natur – og fjellandskap, så er skatere mer avhengig av tilrettelagt bylandskap. Det er også en vesentlig forskjell i alder og status hos de to undersøkelsesgruppene. Disse kontrastene gjør de samtidig interessante å sammenligne. Med observasjonene ønsket jeg å få innsikt i når aktivitetene ble gjennomført med hensyn til dag og tidspunkt på døgnet. Observasjonene jeg har gjort har et kvantitativt preg, da de baserer seg på å tallfeste antall som utførte aktiviteter på gitte områder og gitte tidspunkter. Larsen (2007:22) hevder at: ”*Dataene er kvantitative hvis de er målbare, dvs. at de kan kategoriseres slik at en kan telle opp hvor mange som gir ulike svar*”. Resultatet fra observasjonene har jeg supplert med intervju fra informanter for begge aktivitetsgruppene. Dette for å unngå å basere studien på egne antagelser, samt få et bedre bilde av brukere. Ved denne kombinasjonen var det ønskelig at observasjonene kunne belyse omfanget av de som bruker områdene, mens intervjuene i større grad kunne belyse individuelle opplevelser.

3.4.1 Tidsrom for observasjonene

Da jeg startet arbeidet med denne oppgaven, gjorde jeg innledende observasjoner for bedre å kunne få et bilde av situasjonen (Se: Kapittel 9. V3 for skjema over observasjonene). De undersøkende observasjonene ble gjort i uke 42 og uke 43 i 2009. Disse ble gjennomført på ulike tidspunkter. Hensikten var å finne ut hvor mange som brukte aktivitetsområdene til ulike tider. Tellingen av Skaterne fant sted i uke 42 ved Den blå stein, som befinner seg på Torgallmenningen i Bergen sentrum. Området er en sentral møteplass i sentrum av byen. Observasjonene av turgåerne ble gjennomført en uke seinere i Fjellveien, som er en populær turstrekning langs nedsiden av byfjellet Fløyen. Områdene er valgt ut på bakgrunn av opplysninger fra mine informanter om hvor de foretrekker å utføre aktivitetene. Tidspunktene for observasjonene var mandag til og med søndag tre ganger per dag. 1: 12.00-12.30, 2: 16.00-16.30 og 3: 20.00-20.30. Samtidig ble aldersgruppe observert. Ut i fra observasjon alene kan det være vanskelig å anslå folks alder, og dermed også si hvilken gruppe de tilhører. Derimot ble det oppnådd et vist inntrykk.

3.5 Forskning på egen kultur

Å forske på fenomener i sin egen kultur kan være en utfordring. I mitt tilfelle kan utfordringen være at jeg kjenner både byen og de to aktivitetsformene jeg undersøker ganske godt. Jeg er selv oppvokst i Bergen og undersøker derfor eget område og eget miljø. Mitt fødested er dermed nå mitt forskningslaboratorium. Min forståelse og mine erfaringer med fysisk bruk av de offentlige rommene i Bergen, kan på den ene siden betraktes som kilde til innsikt, men også en geografisk sone der nettopp denne erfaringen kan gjøre meg ”blind”. Fortroligheten med miljøet kan føre til at man tar mer for gitt enn det som ut fra et forskningsperspektiv er ønskelig. Samtidig kan en forhåndskunnskap til miljøet gjøre at en som forsker forstår mer, og kan dermed unngå pinlige feilslutninger og misforståelser (Repstad 2007). Jeg synes denne doble posisjon er viktig som en metodisk refleksjon. Det medfører en kildekritisk refleksjon som må aktiviseres i fortolkning av data, men også i utforming av spørsmål for intervjuer og i møte med intervjupersonene (Aase & Fossåskaret 2007).

3.6 Validitet og reliabilitet

Validitet handler om gyldighet, mens reliabilitet viser til pålitelighet (Larsen 2007). For å kunne si noe om resultatene man kommer frem til, er det viktig å vurdere dette i forhold til undersøkelsen. I håp om å sikre høy validitet og reliabilitet har jeg tatt i bruk flere metoder. Repstad (2007) utaler at det ved å benytte seg av flere ulike metoder, kan det øke troverdigheten til oppgavens innhold, form og konklusjon. Målet med en slik metodisk sammensetning har vært å studere fenomenet ut fra flere perspektiv, og ved hjelp av ulike datagrunnlag. Samtidig er målet at både datamaterialet og de slutninger som gjøres kan være etterprøvbare. Alle informantene mine fikk snakke om et tema som var av spesiell interesse for dem. Både skating og turgåing representerer fritidsinteresser, og for flere en lidenskap som forsterker de subjektive betraktningene ved disse aktivitetene.

Jacobsen (2005:18) hevder at: ”*Informasjon fra flere uavhengige kilder gir en gyldig beskrivelse av fenomenet*”. Kildene kommer fra personer med god kunnskap om emnet. De kommer fra førstehåndskilder som gir en nærhet til tema. Titlestad har vært med på å forme den nåværende idrettsplanen som store deler av studien baseres på. Han er dermed en viktig kilde for hvordan fysisk aktivitet planlegges, utføres og ivaretas i Bergen kommune. Samtidig som Titlestad representerer primær kompetanse

som utreder og planlegger av idrettsplanen i Bergen kommune, får han i denne oppgaven også en dobbel rolle der hans produkt blir analysert i forhold til oppgavens problemstilling. Denne tosidigheten er jeg derimot bevisst.

Ut fra disse vurderingene, mener jeg at mine datainnsamlinger og datagrunnlag tilfredsstillende de krav som er satt til et mastergradstudie i kunst og kulturvitenskap. Likevel må en være klar over at valg av metoder alltid vil føre med seg svakheter og grader av subjektivitet, der en ønsket analytisk distanse ikke alltid blir opprettholdt.

3.6.1 Metodiske valg og svakheter de kan medføre

Larsen (2007) hevder at man må akseptere at man ikke kan sikre seg fullt ut, og dermed må ta hensyn til mulig lav reliabilitet når en tolker dataene. Det er imidlertid flere faktorer som også kan hevdes å ha svekket mitt forskningsdesign. Dette kan gjelde utvalg og antall informanter. Det finnes et lite utvalg av offentlige personer og fra aktivitetsgruppene jeg tar innsikt i. Det er viktig å understreke at mitt utvalg av informanter ikke tilsikter å representere et kvantitativt utvalg.

Min metode søker et dybdestudium av de ulike aktivitetene. I valg av idrettsplanen (IP) som hoveddokument for dokumentundersøkelse, unnlates samtidig andre kilder for innhold. Det er derimot viktig å presisere at den har en overordnet status i utformingen av aktivitetsrom. Samtidig gir idrettsplanen en begrunnelse for hvorfor og hvordan dette skal skje. Disse punktene er nettopp avgjørende for diskusjon av problemstillingen. Valg av et design for en oppgave vil alltid eliminere andre kilder og metoder. Ved å velge en kvalitativ tilnærming til mitt studie, håper jeg å avdekke sentrale aspekter ved utforming og bruk av fysiske byrom i Bergen.

Målet for dette kapittelet har vært er å gi en utredning av oppgavens metodiske grunnlag. Det har jeg gjort ved å redegjøre for mitt forskningsdesign, samt klargjøre metodiske refleksjoner rundt valg av metode og utvalg av kildegrunnlag.

4. Gjennomgang av Bergen kommunes plan for idrett og fysisk aktivitet

Dette kontekstkapittelet utreder Bergen kommunes rammeverk når det gjelder idrett og fysisk aktivitet. Denne utredningen er ment å gi en empirisk plattform for hvordan Bergen kommune planlegger, tilrettelegger og utformer rom for fysisk aktivitet.

Bergen kommune vedtok i 2009 idrettsplanen *Idrettsplan Bergen kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran* (som heretter blir omtalt som IP). Dette er den tredje planen for idrettsfeltet i Bergen kommune. Planen har et ti års perspektiv frem mot 2019. Planen er knyttet til kultur- og kirke departementets reviderte veileder: *Veileder. Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet* (Roa et al. 2005), der regjeringen har satt krav til kommunene om å utrede feltet idrett og fysisk aktivitet. Den Kommunale planen, for idrett og fysisk aktivitet er et politisk vedtatt dokument. Det skal styre kommunens mål for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv, både med hensyn til planlegging og utforming.

Videre vil det bli en kort gjennomgang av Bergen kommunes gjeldene idrettsplan med en innføring i Kommunens satsningsområder når det kommer til dens rolle som tilrettelegger for fysisk aktivitet. Da oppgaven hovedsakelig tar for seg områder innefor Bergenhus bydel, vil siste del av plangjennomgangen gå nærmere inn på denne bydelen og utelukke øvrige bydeler som planen også innebefatter (Se: kapittel 9. V4 for definisjoner som blir behandlet IP).

4.1 Visjon og hovedmål

Idrettsplanen har fått navnet *Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen – et steg foran* (Titlestad et al. 2009). Tittelen signaliserer Bergens Kommune ønske om en offensiv idrettspolitik. Det hevdes at: *Ved utgangen av planperioden skal Bergen skal være et steg foran i arbeidet for en offensiv, fremtidsrettet satsning på idrett og fysisk aktivitet* (Titlestad et al. 2009:3). Hovedmålet i løpet av planperioden er å være en av Nordens mest attraktive idrettsbyer, med et rikt og variert idretts – og friluftsliv. Bergen kommune vil med planen tilrettelegge for

organisert idrett og øvrig fysisk aktivitet i form av egenorganisert fysisk aktivitet. Ambisjonen er at alle som ønsker å være fysisk aktive skal ha mulighet til å være det uavhengig av alder og kjønn (Titlestad et al. 2009). Det hevdes at:

“Det er ønskelig at flest mulig barn, ungdom, voksne og eldre i Bergen skal kunne finne et egnet tilbud, tilpasset den enkeltes behov. Planen vil sette fokus på utviklingstrekk og endringer innen fysisk aktivitet og idrett. I en tid der trender og behov for å drive fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv endres raskere, er det en utfordring å finne smarte, fleksible og funksjonelle løsninger. Samfunnsutviklingen gir behov for nytenkning innen aktivitetsutvikling og anleggsutvikling” (IP 2009:8).

4.2 Oppbygning

IP inneholder følgende hovedkapitler: organisert idrett, FIKS Bergen, idrett, næring og miljø, anleggsutvikling, drift og vedlikehold av idrettsanlegg og økonomi. I tillegg blir planprosess, forankring, idrettspolitikken fra ulike perspektiv, evaluering av forrige plan, samt visjon og hovedmål skildret. Planen er på 113 sider totalt. Jeg vil videre se på noen av de relevante punktene under, som er viktig for drøftelsen av denne oppgaven.

4.2.1 Organisert idrett:

Planen for idrett har også et næringsfokus ved å hevde: ”Gjennom idretten skapes det allerede positive ringvirkninger for næringslivet i Bergen og bergensregionen” (Titlestad et al. 2009:11). Planen vil styrke arbeidet gjennom et utvidet samarbeid mellom idretten, næringsliv og kommunen. Det vil fokuseres på å tilrettelegge for at den organiserte idretten skal ha gode rammevilkår. Det nevnes at den organiserte idretten har ulikt andel medlemskap basert på alder. Størst gruppe er barne- og ungdomsidretten. Tanken er at toppidrett og annen organisert idrett vil skape og tiltrekke seg større idrettsarrangementer både nasjonalt og internasjonalt. Tre områder som planen går inn for å sikre er for det første tilgang til idrettsanlegg og områder for fysisk aktivitet og friluftsliv. For det andre at idrettslagene skal ha en stabil basisfinansiering, og sikre rekruttering av både ledere, trenere og tillitsvalgte. For det tredje at Kommunen støtter idrettsanleggene med en stabil basisfinansiering med

siktet på rekruttering og utvikling av både trenere, ledere og tillitsvalgte (Titlestad et al. 2009:36).

Planen vektlegger viktigheten av bedre tilrettelegging for fysisk aktivitet og friluftsliv for at innbyggerne i Bergen skal ha mulighet til å være fysisk aktive for best å kunne ivareta egen helse. Idrett og friluftsansjoner trekkes frem som sentrale i arbeidet med å utvikle Bergen som vertskapsby på området idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Det hevdes at: *”Bedre tilrettelegging av fysisk aktivitet og friluftsliv er viktig for å gi innbyggerne i Bergen mulighet til å være fysisk aktive, drive idrett, rekreasjon og ivareta egen helse”* (Titlestad et al. 2009:33).

4.2.2 FIKS Bergen som alternativ til den organiserte idretten:

Den frivillige idretten blir også behandlet i planen. Det hevdes at: *”Bergen kommune har som mål å styrke frivilligheten i idretten gjennom gode rammebetingelser, særlig for barne- og ungdomsidrett”* (Titlestad et al. 2009:8). Planen vil bygge og drifte idrettsanlegg. FIKS Bergen som står for, ”fysisk aktivitet, idrett, kompetanse og sunnhet”, er i planen et samlebegrep på tiltak kommunen vil gjøre for dem som ikke finner seg til rette i den organiserte idretten eller de kommersielle treningssentrene. Med FIKS Bergen vil kommunen foreslå tiltak for økt fysisk aktivitet for flere brukergrupper:

“FIKS Bergen vil være varemerket for Bergen kommune innen tilrettelegging for nevnte målgrupper under satsingsområdene FIKS barn (6-12 år), FIKS ung (13-25 år), FIKS unik (særskilte grupper), FIKS livsstil (voksne og eldre) og Svøm Bergen (svømmeopplæring 1.-5. trinn). Dette er en videreutvikling av allerede eksisterende tiltak og nye spennende aktiviteter, spesielt for ungdom” (Titlestad et al. 2009:43).

Kommunen vil dermed senke barrierene for å bedrive fysisk aktivitet med den målsetning om å få en sunnere by. Tiltakene for å nå disse mål skal skje enten i kommunal regi, eller gjennom frivillig arbeid i form av friluftsansjoner eller idrettslag.

Friluftsliv nevnes i planen i siste del av kapittelet som omhandler ”FIKS Bergen”. Her påpeker planen punktet om inaktivitet som Helsedirektoratet definerer som de største truslene mot folkehelsen (Titlestad et al. 2009:13). Videre tar planen opp Bergen Turlag som Vestlandets største friluftsansjon og beskriver kort organisasjonens historie, mål og betydning. Som fellestiltak for FIKS Bergen og organisert idrett vil Bergen kommune styrke markedsføring og knytte sterkere kontakt med fagmiljøer i Bergen på idrettsfeltet. De vil også styrke forvaltningen av byfjellene og sikre vern av byfjellene og bynære friluftsområder. Øke samarbeidet mellom idrettseksjonen og Grønn etat i forhold til støtte til friluftstiltak og Bergen Turlag sine aktiviteter. Det er også et ønske om å øke støtten til synliggjøring av muligheter for friluftsliv i kommunen, og stimulering for økt bruk av friluftsområder er et mål i planen.

4.2.3 Idrett, næring og miljø

Det hevdes i IP at: *“Det er en kjensgjerning at attraktive tilbud innen idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv vil kunne gi grunnlag for økt trivsel, tilflytting og næringsutvikling”* (Titlestad et al. 2009:52). Samtidig vil Bergen kommune utvikle idrettsturismen. Ønsket er at turister ikke bare skal se, men også få oppleve aktiviteter i nature med å benytte seg av byens nærhet til fjell og sjø. Bergen kommune søker derfor å tilrettelegge for turister der idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv er inkludert (2009). Det hevdes at:

”I et slikt utviklingsperspektiv blir det viktig å se på samarbeidmuligheter og finne en naturlig grenseoppgang mellom den medlemsbaserte idrettsaktiviteten og næringsutvikling. Å finne nye grenseoppganger som kan ivareta det offentlige regelverket for næringslivskonkurranse og foreningslivets eget regelverk blir avgjørende for å videreutvikle dette området” (Titlestad et al. 2009:52).

4.2.4 Anleggsutvikling

Når det gjelder anleggsutvikling fremheves behov for prioriteringer og ulike tiltak for både bygging og rehabilitering av eksisterende idrettsanlegg. Det legges også vekt på nødvendigheten til å finne smarte, funksjonelle og fleksible anleggsløsninger for å ivareta fremtidens aktivitets og bevegelsesbehov i Bergen. Det hevdes at:

“Morgendagens idrettsanlegg bør bli noe mer enn anlegg for idrett alene” (Titlestad et al. 2009:8). Planen vil gå inn for at de eksisterende idrettsanleggene ikke bare skal

fremme en aktivitetsgruppe. Det bør ta sikte på å inneha fasiliteter som går på tvers av kultur, alder og kjønn, blir det fastslått. Planen trekker frem Fysakbygget på Slettebakken i Årstad bydel og Vitalitetssenteret i Bergenhus Bydel, som eksempel idrettsanlegg som rommer ulike typer aktiviteter på ett og samme område. Videre nevner planen at de vil ta sikte på å bygge flere slike anlegg. Av begrensninger for en utbygging nevnes arealknapphet som en særlig hindring. Her kommer planen frem til at løsningen derfor blir å videreutvikle eksisterende idrettsanlegg fremfor nybygging (Titlestad et al. 2009:12).

Planen fremhever at kommunen eier lysløypene på Fløyen. Videre at de vurderer å etablere en sammenhengende lysløype på de høyestliggende løypene i fjellområdene. Med det vil planen tilrettelegge gode treningsforhold utendørs også på vinterstid. Videre trekker planen frem det nye hovedanlegget for svømming og stup som skal reises ved Store Lungårdsvann som en ny arena med enda flere muligheter for fysisk aktivitet (Titlestad et al. 2009).

4.2.5 Idrettsplanens økonomiske strategier:

IP gir en oversikt over kostnader knyttet til de ulike tiltakene som ønskes realisert. Den økonomiske statusen til Bergen kommune de neste årene med hensyn til drift og investeringer av idrettsanlegg blir beskrevet. Oppgaven vil ikke ta for seg planens økonomiske styringer, men det er likevel greit å nevne at det er store summer som planlegges å investeres i de ulike idrettsanleggene. En samlet brutto investering for hele planperioden ligger totalt på 1,35 milliarder kroner (Titlestad et al. 2009).

4.3 Målsetninger fra planen

Idrettsplanen til Bergen kommune skildrer den generelle målsettingen for Bergen kommune sin satsning på idrett og fysisk aktivitet. Planen hevder at Bergen kommune vil tenke nytt med å være offensiv, og tilrettelegge til det beste for den organiserte bredde- og toppidretten. Samtidig vil de også tilrettelegge for den egenorganiserte fysiske aktiviteten og fysisk aktivitet for særskilte grupper. Bergen kommune ønsker å være et av Nordens mest attraktive idrettsbyer innen 2020. Ulike føringer blir skissert i IP for å kunne bli det. Kommunen vil blant annet tilrettelegge for gode rammebetingelser for idretts og friluftsansasjoner innen 2011. Innen 2014 vil kommunen at Bergen skal være Norges ledende by for barn og unge på idrett, fysisk

aktivitet og friluftsliv. Bergen kommune skal kunne tilby moderne, varierte, fleksible og funksjonelle idrettsanlegg innen 2016. Samt vil kommunen med IP at Bergen skal være Norges beste vertskapsby som tiltrekker seg viktige regionale, nasjonale og internasjonale idretts- og friluftsansatte innen 2019. Ambisjonen er å tilrettelegge for at alle som ønsker det har mulighet til å være fysisk aktiv. Likevel blir barn og ungdom fremhevet som den viktigste målgruppen i idrettspolitikken (Titlestad et al. 2009). Disse delmålene er av generell karakter. For hvordan disse målene har innflytelse for Bergenhus bydel og for undersøkelsens to aktivitetstyper, vil det videre bli sett på hvilken planer IP har for denne bydelen.

4.4 Bergenhus bydel

Med hovedfokus på Bergenhus i denne oppgaven vil det bli presentert nødvendig fakta og bakgrunnsmateriale for videre analyse av denne bydelen og hvordan planen tilrettelegger for skating og turgåing som aktivitet.

Befolkningsprognosen over Bergen hus bydel viser:

”Befolkning totalt:

Innbyggere i 2008: 33 890

Prognose for 2019: 33 955

Endring: + 65

Barn og unge under 19 år

Antall i 2008: 5 414

Prognose for 2019: 5 215

Endring: - 199” (Titlestad et al. 2009:59)”

Statistikken over befolkningsprognosene viste at barn og unge under 19 år utgjorde i 2008 kun 16 % av befolkningen i bydelen Bergenhus. Den viser også til at denne andelen vil i perioden 2008-2019 minske med 3,8 % (Titlestad et al. 2009:59). Dette resulterer i at innbyggerne i Bergenhus bydel er i overkant av voksne over 19 år. Den organiserte idretten i bydelene preges av en overvekt av voksne medlemmer og lav andel barn og unge. Det finnes relativt få store fleridrettslag. Derimot står det antydning at det er god dekning av private treningstilbud i sentrum for voksne gjennom private treningssentre og gjennom studentsamskipnadens ulike tilbud (Titlestad et al. 2009).

I planen hevdes sentrum av Bergen i idrettslig sammenheng å ha utfordringer i form av mye trafikk og lite egnede arealer for idrett og fysisk aktivitet. Mål for å løse dette er å bevare eksisterende idrettsanlegg og: *”utvikle nye arealer for lek, fysisk aktivitet og rekreasjon i forbindelse med omdannelse av tidligere næringsområder”* (Titlestad et al. 2009: 59) Når det angår idrettsanlegg i bydelen står det følgende:

”Bydelen har sitt største «idrettsanlegg» i nærheten til Byfjellene. (...) Det er ønskelig med en ytterligere utvikling av Skansemyren som et anlegg for egenorganisert aktivitet for ulike mål- og aldersgrupper. Området er særlig egnet for egenorganiserte aktiviteter, og som utgangspunkt for turaktivitet i byfjellene. Fløyen og nærområdet er et velegnet område for utvikling av tur- og lysløyper til helårsbruk, samt utvikling av et lavterskeltilbud for byens befolkning og tilreisende. Området rundt Store Lungegårdsvann kan ytterligere utvikles med nærmiljøanlegg, turstier og tilrettelegges for vannbaserte aktiviteter (...)”
(Titlestad et al. 2009:59).

Målsetningen med dette kapittelet har vært at det skal gi en innføring i hvordan Bergen kommune legger til rette for fysisk aktivitet med kjerne i idrettsplanen, og utlede noen tanker om tilgang til fysisk aktivitet. Kapittelet har beskrevet de rammer idrettsavdelingen i Bergen kommune forholder seg til når det kommer til fysisk aktivitet i kommunen. Målsetningene som IP beskriver påvirker mulighet for fysisk aktivitet i kommunen. Foruten en generell betraktning på dette nøkkeldokumentet, er det særlig de tiltak som forespeiles for bydelen Bergenhus som vil få direkte konsekvenser ut i fra dette dokumentet for videre analyse.

5. Analyse del I: Offentligheten i forhold til krav om fysisk aktivitet

Med bakgrunn i den foregående utredning er målet for dette kapittelet å diskutere hvordan det offentlige kan påvirke den fysiske aktiviteten i Bergen by generelt og Bergenhus spesielt. Kapittelet vil diskutere de mulighetene Bergen kommune legger til grunn for i idrettsplanen for fysisk aktivitet. Dette vil også bli drøftet opp mot den teoretiske utledning av offentlige rom som tidligere er gjort. Opplysninger fra førstehåndskilder vil danne en plattform for denne diskusjonen. I tillegg vil Helsedirektoratet og regjeringens syn på fysisk aktivitet være med på å belyse hvilken rolle kommunen forplikter i spørsmålet om å ivareta innbyggers tilgang og krav til offentlige rom.

Folk har forskjellig bakgrunn og ulike forutsetninger for hva de velger av fysisk aktivitet. Kulturell bakgrunn, religion, økonomi, interesser, alder, kjønn, kan alle være variabler som vil være med på å påvirke folks valg om hva, hvor og når de skal være fysisk aktive. Tilgjengelighet og utforming kan være viktige holdningsdynamoer (Ommundsen & Aadland 2009). Som en bakgrunn for å diskutere eventuelle muligheter for fysisk aktivitet i det offentlige rom, vil jeg se på offentlighetens rolle, hvordan og hva som fokuseres på for å gjøre fysisk aktivitet tilgjengelig for innbyggerne, og hvordan dette påvirker de muligheter en har for aktivitet. Disse betraktninger vil gjøres med basis i idrettsplanens strategier. Jeg går nå først inn på en diskusjon av problemstillingen: *Viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen kommune.*

Kapittelet starter med en drøftelse om hvorfor det er viktig for mennesker å ha tilgjengelighet for fysisk aktivitet i offentlige rom. Som et ledd i denne drøftelsen vil prosjektet fremheve betydningen av det offentlige rom som arena for fysisk aktivitet. Avslutningsvis vil det derfor bli viktig å se om idrettsplanen for Bergen kommune ivaretar og imøtekommer et slikt framtidig krav.

5.1 Generelle statlige utviklingsstrekk

For å få et bilde på hva som menes med fysisk aktivitet, og hvorfor det er viktig å fremme fysisk aktivitet blant befolkningen, vil jeg først se dette ut fra Regjeringens intensjoner og strategier. Regjeringens oppgave er først og fremst å sørge for best mulig rammevilkår for den frivillige medlemsbaserte idretten og å legge til rette for egenorganisert fysisk aktivitet og trening (Roa et al. 2005). Kulturdepartementet hevder følgende:

”Det er viktig å slå fast at daglig fysisk aktivitet er viktig for alle uansett alder og funksjonsnivå. Kroppen er skapt for bevegelse og den må brukes for å utvikle og opprettholde grunnleggende ferdigheter og funksjoner. Fysisk aktivitet er først og fremst en kilde til helse, trivsel og glede. I tillegg gir regelmessig fysisk aktivitet dokumenterte positive helseeffekter fysisk, psykisk og sosialt, og beskytter mot en rekke sykdommer som hjerte- og karsykdommer og flere kreftformer”¹².

En helsemessig utfordring kulturdepartementet tar opp er økt nedgang i hverdagsaktivitet blant den norske befolkning. Det hevdes at: ”Økt fysisk aktivitet i befolkningen i form av trening eller mosjon kan kun i begrenset grad kompensere for den reduserte hverdagsaktiviteten ”¹³. Her legger kulturdepartementet frem at store deler av befolkningen har fått mer stillesittende dager både i skole og jobbsammenheng. Flere velger transportmidler i form av bil, og fritidsaktiviteter som ikke innebærer fysisk aktivitet. En forutsetning for å bremse den negative utviklingen knyttet til overvekt i befolkningen, er å få folk i alle aldre til å bevege seg mer i hverdagen. Det hevdes at: ”Fysisk aktivitet er viktig som helsefremmende tiltak, og de positive helsemessige effektene av å være fysisk aktiv er vitenskapelig dokumentert”¹⁴.

Bortimot 80% av befolkningen bor i byer. Stadig flere av de urbane grønne arealene

¹² Regjeringen.no. Kulturdepartementet St.meld. nr. 39. 2006-2007, nedlastet 02.03.2010. *Frivillighet for alle*. Punkt 13.6.

¹³ Regjeringen.no. Kulturdepartementet St.meld. nr. 39. 2006-2007, nedlastet 02.03.2010. *Frivillighet for alle*. Punkt 13.6.

¹⁴ Regjeringen.no. Kulturdepartementet St.meld. nr. 39. 2006-2007, nedlastet 02.03.2010. *Frivillighet for alle*. Punkt 13.6.

erstattes med bebyggelse¹⁵. Konsekvensen av dette er at befolkningen får mindre spillerom til å oppholde seg i byens offentlige rom. Med inndeling av utendørsaktiviteter i nødvendige, valgfrie og sosiale aktiviteter påpeker Gehl (1980) hvordan et bra utemiljø påvirker aktivitetsnivået. Dersom en by har et bra utemiljø vil det pågå flere valgfrie aktiviteter, hevder han. Hvordan er så utemiljøet i Bergen? Kan tiltak for fysisk aktivitet stimulere flere til å bruke byen fysisk? Med dette og regjeringens uttalelser om fysisk aktivitet vil det videre bli sett på hvordan planene for Bergen kommune kan påvirke innbyggernes atferd med hensyn til fysisk aktivitet i det offentlige rom.

5.2 Bergen kommunes vektlegging av feltet idrett og fysisk aktivitet

Idrettsplanen for Bergen kommune 2010-2019 er: *"Bergen kommunes grunnleggende dokument for langsiktig planlegging på feltet idrett og fysisk aktivitet"* (Titlestad et al. 2009:16). Målet med planen er å gjøre Bergen til en av Nordens mest attraktive idrettsbyer, med et rikt og variert idretts- og friluftsliv (Titlestad et al. 2009). Et relevant spørsmål er om dette dokumentet og tiltakene som blir gjort er tilstrekkelige for å få flest mulig av Bergens innbyggere aktive i det offentlige rom. Alternativet er at befolkningen blir mer stillesittende, eventuelt vender seg mot private arenaer i form av treningssentre.

I IP hevdes det at:

"For å ivareta fremtidens aktivitets- og bevegelsesbehov i Bergen, er det nødvendig å finne smarte, funksjonelle og fleksible anleggsløsninger. Det er særlig krevende i en by med arealknapphet. Løsningen for Bergen kommune er derfor å videreutvikle eksisterende idrettsanlegg fremfor nybygging" (Titlestad et al. 2009:12).

Med dette blir det klart at den største satsningene for økt fysisk aktivitet er å tilrettelegge for idrettsanlegg. Idrettsdirektøren i kommunen hevder:

¹⁵ Regjeringen.no, nedlastet 05.06.2010. *Framtidens byer*.

” Et viktig punkt å ta med seg i en planfase, er at man tenker flere funksjoner på samme område, at du i et område raskt kan gjøre flere ting. At du ikke låser det til bare fotball eller håndball, men at du tenker mer allsidig variasjon til det du bygger. Det kaller vi for viktig nå vi skal tenke idrettsanlegg. Man må tenke litt smartere enn man har gjort før” Titlestad.

Titlestad legger med dette utsagnet frem at Idrettsavdelingen ønsker å ha et mer langsiktig perspektiv enn de har hatt tidligere. De ønsker å gi rom for at flere ulike aktivitetsgrupper kan ha mulighet til å bedrive aktivitet innenfor Bergenhuss sine avgrensninger. Avdelingen vil utvide eksisterende områder for aktivitet, til å romme flere ulike aktivitetsformer på samme tilrettelagte område. I følge Titlestad vil et slikt eksempel være å utvikle område rundt eksisterende fotballbaner, til og også kunne utføre andre aktivitetsformer som volleyball, trær til å klatre i, samt ulike lekestativ.

For å sikre en god byutvikling er det en viktig forutsetning at det settes av areal og områder som blir prioritert til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i tilknytning til skoler, barnehager og boligområder. Anleggsutvikling og områdeutvikling er viktige virkemiddel for å kunne skape trygge og gode oppvekstvilkår for barn og ungdom, men også arenaer for fysisk aktiviteter. Det handler om å «bygge» gode miljøer innenfor et bredt spekter av aktivitetsområder. For å møte behovet for nye idrettsanlegg i en by med arealknapphet, vil utvikling av idrettsparker og eksisterende anlegg være en god løsning (Se: Kapittel 9. V4 for oversikt over definisjoner og begreper som blir behandlet i IP). Det hevdes at: ”*I nye utbyggingsområder bør idrettsanleggene være en integrert del av utbyggingen*” (Titlestad et al. 2009:9). Planen gir rom for at flere aktivitetstyper og at disse kan bruke et og samme området. Slik hevder planen å fremme flere områder for fysisk aktivitet uten å ha mulighet til en ekspansjon i selve sentrumskjernen. Idrettsanlegg er ikke hva Sennett (1991) hevder med gode byrom. Han mener at skal man få stimulerende byer, må omgivelsene være varierte.

En undersøkelse fra 2008 om kultur og idrettsinteresser i bergensområdet resulterte i at fotturer i skog og mark var blant de mest populære aktivitetene, og at hele 85% av befolkningen drev friluftaktivitet (Titlestad et al. 2009:42). Idrettsdirektøren hevder

Bergen er heldig med byens beliggenhet når det gjelder natur som område for fysisk aktivitet, men at mulighetene der kan bli bedre. Han utaler:

”Ja vi er veldig heldig med byens beliggenhet når det kommer til lett tilgang til natur. Likevel må vi bli mye flinkere til å gjøre byfjellene tilgjengelig for flere enn de som på en måte er gjennomsnittet og oppover. For vi i et helhetsperspektiv og fremtidsperspektiv flere av de som ikke beveger seg til å bevege seg, vil gevinsten være stor på helsesiden. Samfunnsøkonomien ville dratt stor nytte av den type grep” Titlestad.

Når det gjelder grønne områder i sentrum av byen, hevder han følgende:

”Grønt areal har vi lite av i sentrum, og det betyr jo og at fjellenes betydning blir mye større. Seinest på søndag gikk jeg over byfjellene. På veien ned gikk jeg utover Fjellveien, og det var fantastisk og se den mengden av folk i alle aldersgrupper, og typer som beveget seg i Fjellveien. Det var et fantastisk vakkert høstvær også den dagen” Titlestad.

Med FIKS Bergen legger idrettsplanen frem et alternativ til dem som ikke finner seg til rette med den organiserte idretten. I planen står det som nevnt at: ” *Ambisjonen er å tilrettelegge for at alle, både unge og gamle som selv ønsker det, skal kunne være fysisk aktive*” (Titlestad et al. 2009:08).

I forordet til IP utaler Henning Warloe, byråd for finans, kultur og idrett:

“Ikke alle finner seg til rette i en konkurranseorientert idrettskultur. Andre arenaer for å kunne utfolde seg fysisk er derfor viktig. Jeg har sett at Fysak-konseptet har gitt grobunn for en ny type egenorganisert aktivitet for ungdom som ikke stiller høye krav til deltakelse. Dette gir behov for å skape moderne og fleksible idrettsanlegg, som i større grad kan romme flere aktiviteter og aldersgrupper” (Titlestad et al. 2009:3).

Dette viser at planen også rommer muligheter for dem som ikke finner seg tilrette i den organiserte idretten, til å bedrive fysisk aktivitet. Likevel står det i planen:

”*Morgendagens idrettsanlegg bør bli noe mer enn anlegg for idrett alene. Idrettsanleggene bør inneha fasiliteter som gjør at flere kan møtes på tvers av alder,*

kjønn og kultur” (Titlestad et al. 2009:8). Dette viser at løsningen for fysisk aktivitet uavhengig av den organiserte idretten, også er idrettsanlegg. Med dette vektlegger planen for fysisk aktivitet i Bergen annerledes enn kriteriene teoretikerne legger i byrom som fremmer bevegelse. For Gehl (1980) er det gode betingelser for gangtrafikken og livet til fots samt muligheten for opphold, pauser og opplevelser som er de kriterier han legger til grunn for å etablere attraktive og levende bymiljøer. Butenschøn (2003) fremhever felles oppfatninger av torg, parker, plasser, trivelige gater, bymøbler, kaikanter og belysninger som kvaliteter alle byer bør ha. Ingen av dem nevner å tilrettelegge egne idrettsanlegg, men i stedet å utvikle byens gitte områder til å ville ferdes til fots. For Bergen ville dette vært å utvikle allmenninger, veier og gater i sentrum til allsidig bruk. Kvaliteten i en by og hvordan vi opplever den beror i høy grad på omgivelsenes kvalitet (Gehl 1980).

Etter gjennomgangen av IP blir det klart at planen hovedsakelig tar opp kriterier for hvordan kommunen kan bli en av Nordens mest attraktive idrettsbyer, med et rikt og variert idretts- og friluftsliv. Disse intensjonene omfatter primært en satsning på organisert idrett i regi av idrettsorganisasjoner, og utbygging og opprustning av idrettsanlegg. Planen skildrer hvor de ønsker å utvikle anlegg, og at de med anleggene vil tilrettelegge for flere aktivitetsgrupper på samme sted. Men ett av hovedmålene i planen innebærer også en satsing på fysisk aktivitet i form av friluftsliv. Det fastslås i IP at det største aktivitetsområdet i Bergen er byfjellene med sin nærhet som særegenskap (Tiltelstad et al. 2009). Den bynære naturen blir beskrevet som natur- og friluftsområder som bør sikres og bevares. Derimot nevnes det ingen ting i IP om forhindring av aktiviteter som kan ødelegge for et aktivt og nært bruk av fjellene for byens innbyggere.

Planen nevner å videreutvikle og tilrettelegge for anlegg opp over fjellsiden. Dette viser til at Bergen kommune vil fremme aktiviteter i byfjellene i form av idrettsanlegg. Det hevdes at friluftslivsaktivitet er en ”folkeaktivitet” og krever lite av anleggene planen beskriver (Roa et al. 2005). Med hensyn til dette kan det store fokuset på idrettsanlegg være en negativ side ved IP. I stedet for å tilrettelegge for mosjon i form av flere turmuligheter i byfjellene, fokuserer kommunen i stedet hovedsaklig på å utvide eksisterende anlegg også oppover fjellsiden.

Planen behandler mål for hvordan kommunen vil tilrettelegge for organisert idrett, men også at de vil tilrettelegge for fysisk aktivitet forøvrig i form av egenorganisert idrett. Egenorganisert idrett defineres i planen som: *”Aktiviteter som kan bedrives på egenhånd eller sammen med andre, uten spesielle (formelle) krav og regler til presentasjon”* (Titlestad et al. 2009:10). IP viser at kommunen fokuserer på idrettsanlegg også for den egenorganiserte idretten. Den viser i hovedsak ambisjoner om å få realisert store, kompliserte og kostnadskrevenende anlegg isteden for tilretteleggelse av turmuligheter og gode ferdsels og oppholdssteder i sentrale byrom. Det er et relevant spørsmål å stille om idrettsanlegg vil være dekkende og den beste løsningen for å fremme et bredt spekter av fysisk aktivitet. For Gehl (1980) er det byrommet i seg selv som kan fremme bevegelse, om det utvikles til å ville ferdes der. Selv om IP viser til at kommunen vil tilrettelegge for idrettsanlegg oppover fjellsiden, så finner en likevel også gode turmuligheter der.

5.3 Offentlige rom sin betydning for hverdagsaktivitet

Hvilken betydning har fysiske omgivelser, og hvorfor er det så viktig med tilgang til fysisk aktivitet i hverdagen?

Helsedirektoratet gav i samarbeid med Norges Idrettshøgskole ut en rapport om fysisk inaktivitet i Norge - *”Hvem er inaktive og hva motiverer til økt fysisk aktivitet?”* (Ommundsen & Aadland 2009). Den bygger på materiell i form av spørreskjema, som ble besvart av 2889 personer mellom 16-87 år. Rapporten konkluderer med at trening og mosjon er mer synlig en noen gang i samfunnet, men at nordmenn til tross for dette likevel havner blant de minst aktive i Europa. Rapporten hevder at dette ikke skyldes en nedgang i trening blant befolkningen, for de som trener, trener sannsynligvis ikke mindre enn før. Det er ikke i fysisk aktive fritidssysler som idrett og friluftsliv at inaktivitet er et faktum. Derimot at det er den daglige aktiviteten som gradvis er blitt redusert de siste 20 årene (Ommundsen & Aadland 2009).

Det hevdes at: *”Vi er i ferd med å bygge et samfunn som fremmer inaktivitet”* (Ommundsen & Aadland 2009:6). Undersøkelsen til Helsedirektoratet kom frem til at dette først og fremst har sammenheng med endring i livsstil og at: *Myten om den*

spreke nordmann står for fall (Ommundsen & Aadland 2009:6). Store deler av befolkningen er fysisk aktive på fritiden, men når det kommer til daglige gjøremål som for eksempel aktivitet knyttet til skole, arbeid eller handel, beveger vi oss langt mindre enn andre europeiske land (Ommundesen & Aadland 2006). Dette indikerer til at selv med en fysisk aktiv fritid, så synes dette ikke å kompensere for nedgang i den generelle hverdagsaktiviteten. Undersøkelsen viste blant annet at en stor andel av de spurte svare at de hadde god tilgjengelighet for anlegg til fysisk aktivitet, men at de likevel ikke valgte å ta dem i bruk (Ommundsen og Aadland 2006). Det ble hevdet:

”Det er imidlertid en betydelig mulighet for at tilgjengeligheten til mange typer anlegg og aktivitetsområder er betinget, og at noen anlegg og områder kan virke ekskluderende på potensielle brukergrupper og slik sementere inaktivitet snarere enn å stimulere til økt aktivitet” (Ommundsen & Aadland 2009:47).

Videre står det skrevet at ikke alle ser anlegg som er ment for aktiviteter formålstjenelige for sin alder og aktivitet: ”*Det er helt klart at noen typer aktivitetsområder og anlegg må kunne karakteriseres som mer aldersadekvate for barn og unge enn for voksne*” (Ommundsen & Aadland 2009:78). I sum indikerer rapporten i at det bør være mulig å oppfordre flere til fysisk aktivitet ved å ha tilbud om aktiviteter i nærheten av folks bosteder. Tilbud som er fleksible samtidig som de tar hensyn til folks alder, fysiske form og forutsetninger. Dette inkluderer også tilbud til aktiviteter som å gå, sykle - aktiviteter som anlegg ikke kan sies å være egnet til. Dette er aktiviteter som går under betegnelsen hverdagsaktivitet. Dermed har fysiske omgivelser en stor betydning for å fremme lysten til hverdagsaktivitet. En økning i hverdagsaktiviteter blant befolkningen vil igjen kunne redusere faren for inaktivitet.

5.3.1 Et aktivt hverdagsliv

Hvordan kan man gjøre flest mulig fysisk aktive i det offentlige rom? Hverdagsaktiviteten er den viktige pådriveren til økt fysisk aktivitet slik undersøkelsen fra helsedirektoratet viste. Dette kom også frem under intervju med idrettsdirektøren i Bergen kommune.

” I det store bildet så trener folk like mye som før, men det er denne hverdagsaktiviteten vi må få gjort noe med. Organisert idrett i denne sammenheng er jo viktig i den forstand at når et barn kommer på trening, at det da får gode opplevelser når de er der. Men antall timer eller minutter de er på trening i forhold til døgnet ellers er jo liten, derfor er hverdagsaktiviteten grunnleggende”. Titlestad.

Titlestad har flere argumenter for viktigheten av hverdagsaktivitet under intervjuet. Blant annet med å hevde følgende:

”Bevegelse er viktig for et sosialt felleskap. Gleden i det å gjøre ting sammen kommer jo veldig fort til uttrykk i idrett og inkluderingsproblematikken. Et eksempel er at du kan sette sammen etniske nordmenn og innvandrere rundt et bord og snakke om inkludering, men hvis du går på en fotballbanne eller volleyballbane i stedet gjør de noe sammen. Da er du på en måte i gang, og det er en mer naturlig inkludering. Ingen ser på hudfargen.”

Videre legger han frem statistisk materiale som viser til at folk trener like mye som før. Ingen nedgang er registrert i følge statistikkene, men allikevel ser en at graden av hverdagsaktiviteter minker blant befolkningen. Titlestad påpekte med dette at nedgangen av fysisk aktivitet skyldes at den daglige naturlige tilgang til fysisk aktivitet oftere blir erstattet av bilkjøring. For et aktivt hverdagsliv kreves det at de offentlige byrommene utformes, planlegges og ivaretas med tanke på fysisk aktivitet, slik at hverdagsaktiviteter i bybildet vil la seg gjennomføre av flest mulige.

Det er mange argumenter for å utforme bedre områder for de gående ”*skal folk gå, må de ha lyst til å gå*” (Dahlman 2005:25). Det kan spørres om det lages gode nok områder for at folk vill ferdes i dem. Selv om muligheten er der, velges gjerne bilen i områdene der det ikke er attraktive å spasere. Forskning viser at en tredjedel av alle bilturer er i underkant av to kilometer som kan være et resultat av at områdene ikke er tilrettelagt for ferdsel til fots (Dahlma 2005). For Gehl (1980) er områder hvor aktivitet foregår på bekostning av biler ofte de steder hvor folk trives best og ønsker å oppholde seg. For Sennett (1991) er også områder som stimulerer til bevegelse fremfor å ville ta bilen, de områder som mennesker helst foretrekker å være på. For

han utgir bilfrie gater seg for å være gater i bevegelse. Dermed er det viktig at byer utformes med tanke på rom for daglig bevegelse, og ikke bare for å forflytte seg. Områder i byen må være av en kvalitet som stimulerer folket til å vil bruke tid utendørs. For bedre planlegging og tilrettelegging krever det kunnskap om hva innbyggerne trenger for å kunne skape et godt tilbud til de gående, og gjøre flest mulig av dem fysisk aktive.

Bergen har gode kvaliteter med tanke på fysisk aktiviteter i fjellet, men hva med byens øvrige byrom? Som undersøkelsen fra Helsedirektoratet viste, er det et behov for gode sentrumsområder hvor folk kan ferdes i det daglige (Ommundsen & Aadland 2009). Det er vanskelig å fastslå hva som definerer det gode byrom, men Butenschøn (2003) hevder vi har gode eksempler fra andre tider og steder som kan gi indikasjoner og retningslinjer. Områder med fellesrom og møteplasser som innbyr til sansing og velvære, kan være noen indikatorer på gode områder for ferdsel til fots (Dahlman 2005).

Gode byrom kan gjøre det lettere å få inn de daglige naturlige bevegelsene, der kan det å gå føles mer naturlig fremfor å ta bilen. Titlestad hevder at: *”Det å bevege seg er det mest naturlige uttrykket for et barn. Offentlige rom bør konstrueres til å ha funksjon som bevegelsesarenaer”*. Mister byrommene denne funksjon, mister gjerne innbyggerne en viktig arena for hverdagsaktivitet. Med dette utgangspunkt kan det hevdes at det er viktig at offentlig rom både ivaretaes, planlegges og utformes med tanke på at flest mulig ønsker å ta dem i bruk. Et eksempel her kan være å tilrettelegge for at flere spaserer eller sykler til arbeid fremfor å kjøre bil. Det hevdes at: *”Ved å gå eller være i bevegelse en halvtime daglig får vi dekket det viktigste grunnbehovet for mosjon”* (Dahlman 2005:25). Mosjon til og fra arbeidsplassen kan dekke det daglige grunnbehovet for fysisk aktivitet.

5.4 En ”bevegelig” offentlighet

Gehl (1980) argumenterer for at mennesker har behov for å ha gode og humane levesteder. I *Livet mellom husene* (1980) understreker han viktigheten av å arbeide med byplanleggingens menneskelige dimensjon og viktigheten av å utforme byrom som stimulerer til menneskers sanser. Byrom en har lyst til å ferdes i, ikke bare av

nødvendige årsaker. Hvordan virker så IP for fysisk aktivitet i Bergen opp mot dette? Bearbeider Bergen kommune en human byplanlegging hvor det offentlige rom kan brukes til fysisk aktivitet hos dem som ønsker å være aktive? Gjennomgangen av IP har gitt en pekepinn på hvordan Bergen kommunen ønsker å tilrettelegge, utforme og planlegge for fysisk aktivitet innenfor kommunen. Slik planen viser, vil en hovedsatsning på fysisk aktivitet være tilrettelegging av idrettsanlegg (Titlestad et al. 2009). Intervjuundersøkelsen viste at satsningsområder som grønn struktur er det andre kommunale avdelinger som har ansvar for. I Intervju med Titlestad bemerket han utfordringer som kommunen har når det gjelder å ivareta kvalitet for ulike satsningsområder. Han hevder:

”Det er mange ulike planer innenfor kommunen. Det er et dilemma i byer som Bergen og Oslo med å få en sammenheng mellom de ulike planene, og sørge for at de ulike aktørene jobber i samme retning og forsterker hverandre. Faren er stor for at man jobber i hver sin retning, eller selv om man kanskje jobber i samme retning, så vet man likevel ikke om hverandre fordi det er en komplisert verden med offentlig planlegging og private planer. Dette er en veldig stor utfordring”
Titlestad.

Teoretikere som Gehl (1980) og Butenschøn (2003) hevder at de offentlige rom som fungerer godt for mennesket, er de områder som er åpne for alle og som inneholder gode forutsetninger for at folk skal kunne ferdes og oppholde seg i dem. IP og idrettsdirektøren har derimot et hovedfokus på utvikling av idrettsanlegg for å stimulere til økt fysisk aktivitet for innbyggerne i Bergen. Sett i sammenheng med resultater fra Helsedirektoratets undersøkelser blir dette utilstrekkelig, da det her avdekkes behov for offentlige rom som bedre kan ivareta hverdagsaktivitet. Planen omtaler dermed ikke de kriteriene teoretikere som Gehl (1980) og Butenschøn (2003) tar opp, og de resultatene Helsedirektoratet viser til i sin undersøkelse. Uttalelsen fra Titlestad indikerer til at idrettsavdelingens fokusområder hovedsakelig rettes mot organisert idrett og planlegging av idrettsanlegg. Grøntområder er det avdelingen Grønn Etat som står for utvikling av. Allikevel hevder Titlestad at de arbeider med enkelte av de samme områder i sentrum av byen. Et eksempel er Store Lungårdsvann (Se: Figur 3 G for beliggenhet) hvor idrettsavdelingen har ansvar for det sportslige som her er en svømmehall. Grønt -arealet, som også er en sentral del av utbyggingen av dette området, vil Grønn Etat ha ansvar for. Titlestad hevder:

”Bergen har flere aktører som jobber med planlegging av byen, men med ulike satsningsområder. Det med parker og utvikling av grøntområder er det Grønn Etat som holder på med, og ikke vi på idrett. Vi forsterker det på idrett og vi vil gjerne være med, men ansvaret for å utvikle parker ligger som sagt på Grønn Etat. Med utviklingen rundt Store Lungegårdsvann forsterker vi hverandre ved at Grønn Etat har ansvar for område rundt vannet med parker og stier, og vi svømmehallen som skal reises der. Slik skulle vi gjerne tenkt over flere deler av byen”.

Idrettsdirektøren uttalelse viser til at selv om flere avdelinger innenfor kommunen arbeider med de samme områdene, så er det ikke på bekostning av et samarbeid. Intervjuundersøkelsen med Titlestad tyder på at ulike kommunale avdelinger har forskjellige ansvarsområder på en del av de samme områdene, men at kommunikasjonen mellom de ulike avdelingene synes å være minimal. Det synes som om de grønne lungene, som Grønn Etat har ansvar for, ikke planlegges med tanke på fysisk aktivitet. Videre at idrettsavdelingens ansvarlige ikke tenker på å ha områder for annen aktivitet enn idrett og friluftsliv.

Gehl (1980) mener en bør tilrettelegge for områder som stimulerer til et aktivt bruk. Ut ifra dette mener jeg det er viktig å tenke på at ikke alle innbyggerne i en by vil bedrive fysisk aktivitet i form av organisert idrett eller friluftsliv. Mange foretrekker nok det å ha plasser hvor en har mulighet til å omgås andre uavhengig av en fastsatt aktivitet. Derfor tror jeg at Bergen kommune vil ha nytte av et tettere samarbeid mellom de ulike avdelingene og mer tverrfaglig planlegging. I et slikt samarbeid ville det vært naturlig at Grønn Etat også ser på muligheter for fysisk aktivitet i sine planer, og for idrettsavdelingen å inkludere grøntareal i sine planer.

Å øke fysisk aktivitet blant befolkningen kan gjøres ved å stimulere byrommene slik at folk får lyst til å være aktiv i dem. Idrettsplanen fokuserer særlig på barn og unge, hvor tilgang til idrettsanlegg kan være dekkende for å øke den fysiske aktiviteten blant denne gruppen. I følge rapporten til Helsedirektoratet er ikke idrettsanlegg i seg selv dekkende når det gjelder den voksne befolkningen (Ommundsen & Aadland 2009). Rapporten hevder det trengs en endring i bruk av arenaer og områder for å få

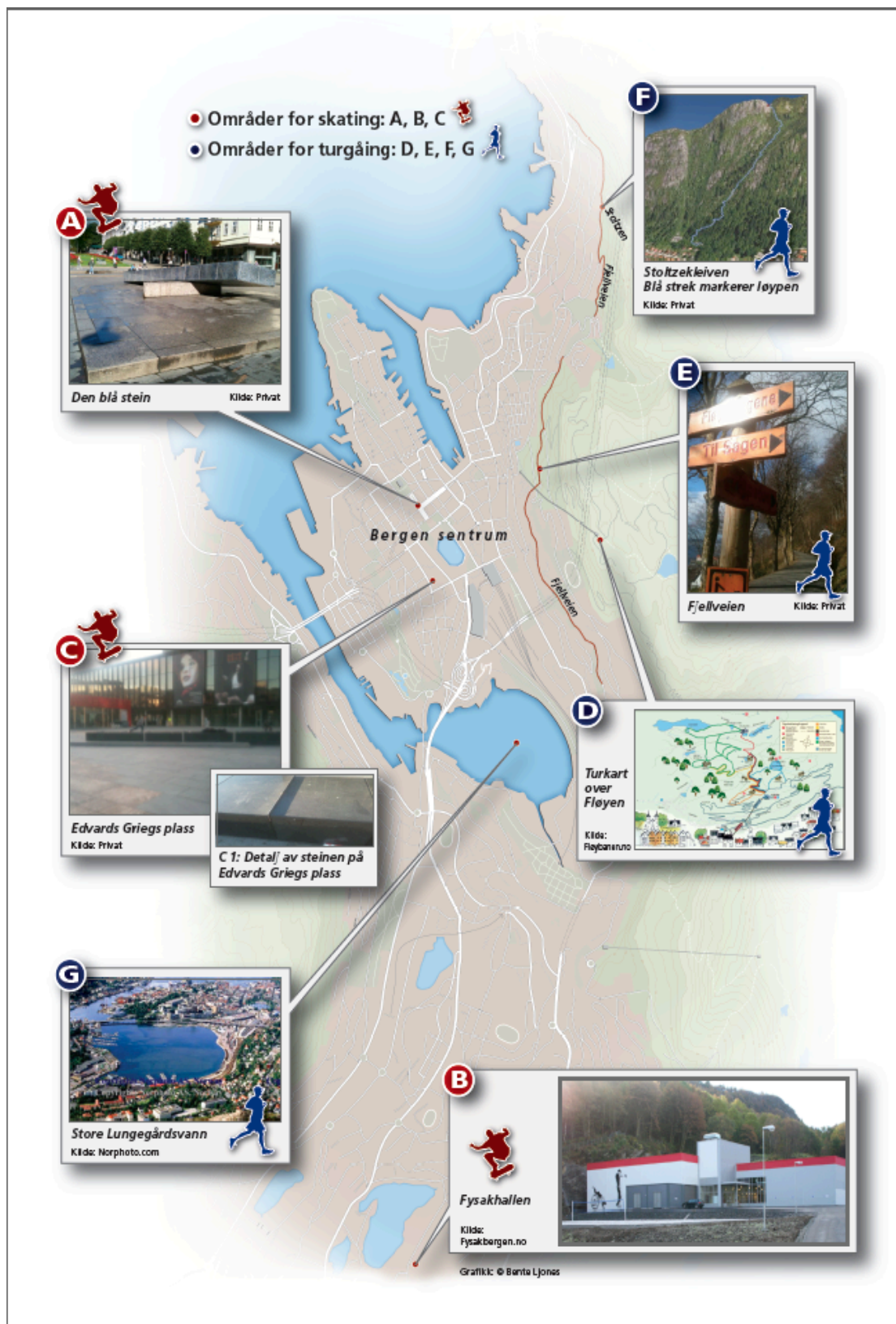
flest mulig av befolkningen mer fysisk aktive. Den ”letteste” formen for fysisk aktivitet er å gå, som helsedirektoratet hevder, og dette er også den aktiviteten som den voksne befolkningen helst foretrekker (Ommundsen & Aadland 2009). For å fremme fysisk aktivitet i fremtiden, bør økt utnytting av aktivitetsarenaer prioriteres. Ikke bare i form av idrettsanlegg som IP fokuserer på, men allment tilgjengelige områder som veier, fortau, sykkelstier og skogstier. IP sin oversikt over befolkningsprognose for Bergenhus bydel viser at barn og unge under 19 år bare utgjorde 19% av innbyggerne i 2008. Det hevdes også at dette prosenttallet vil minke med 3,8% frem mot 2019 i følge befolkningsprognosen for Bergen kommune (IP 2009:59). Dette indikerer til at tilgang til idrettsanlegg som er tilrettelagt for aktivitet, ikke er tilstrekkelig nok for å øke aktivitetsnivået hos majoriteten i befolkningen til Bergenhus bydel. Det bør derfor også diskuteres hvilke andre virkemidler enn anlegg som vil kunne stimulere til aktivitet. Jeg mener det er viktig å ta i betraktning hvem man planlegger for, hvilke aldersgrupper som dominerer og hva disse gruppene ønsker. Slike refleksjoner mener jeg bør ligge til grunn når det kommer til planlegging av fysisk aktivitet i byer.

6. Analyse del II: Aktørenes perspektiv

Dette kapitlet vil gi en nærmere drøftelse av hvordan Bergen blir brukt til fysisk aktivitet. Jeg vil ta utgangspunkt i to aktivitetsformer, og hvordan disse utøves i ulike offentlige rom. Analysekapitlet er avgrenset geografisk til Bergenhus bydel, for der å kunne diskutere hvordan skating og turgåing utøves og erfares i byens offentlige rom. Skating og turgåing er begge aktiviteter hvor byens offentlige rom og utforming står sentralt. Jeg vil ta for meg disse aktivitetstypene, og se på hvilke muligheter utdøverne har for å drive sine respektive aktiviteter. Jeg vil videre gå inn på hvordan representanter for hver av aktivitetsgruppene oppfatter mulighetene for å bruke byrommene. Som utgangspunkt for analysen vil det gis en kort innføring i disse aktivitetsgruppens plass og status i IP. Så vil jeg se nærmere på et par av plassene som blir benyttet til aktivitet ut fra intervju med aktører for hver av gruppene. Ved observasjon ønsker jeg å få mer innsikt i tidspunkt på døgnet aktivitetene i størst grad blir utført, i forhold til behov for offentlige rom til fysisk aktivitet. Siste delen av kapitlet vil ta for seg aktivitetenes betydning for det offentlige rom og viktigheten av områder til fri bruk for innbyggerne diskutert opp mot planer, dokumenter og teori.

6.1 Skaternes møte med offentligheten

I gjennomgang av den nåværende idrettsplanen ble det klart at skating var en lite behandlet aktivitet. Fysakhallen er den eneste plassen hvor skaternes interesser direkte ivaretas og prioriteres. Fysakhallen er plassert i utkanten av Bergenhus bydel, og store deler av dens areal er viet til en skatepark. Dersom man ser bort i fra Fysakhallen blir ikke skating eksplisitt nevnt i planen. Derimot nevnes det en videreutvikling av flere tilsvarende haller i kommunen, men da med sikte på å styrke tilgang til flere andre aktivitetstyper på samme område. I tillegg planlegges det å utforme eksisterende idrettsanlegg i Bergenhus bydel til Nærmiljøanlegg, som vil åpne opp for flere typer aktiviteter på ett og samme område (Titlestad et al. 2009:12). Det kan tenkes at dette også kan gi rom for skating som aktivitet, selv om dette ikke uttales eksplisitt. Utover Fysakhallen er det ikke noen steder utendørs i de offentlige rom i Bergen kommunen direkte har tilrettelagt for skating som fysisk aktivitet.

Figur 3: Bemerkede områder for skating og turgåing
Kilde: Grafikk av Bente Ljones

Resultatet fra intervjuundersøkelsen viste at skaterne stort sett møtes i Fysakhallen, ved Den blå stein eller på Edvard Griegs plass (Se: Figur 3 A, B og C for beliggenhet av de nevnte områdene i bybildet for skaterne). Disse tre områdene fremstår som de viktigste treffplassene for skaterne. Per i dag viser undersøkelsen at aktivitetshuset Fysakhallen er det eneste innendørs offentlige rommet for skating, og den er derfor avgjørende som lokalitet for å forstå opplevelsen av forholdet mellom skating som utendørs- contra innendørs aktivitet. Bergen kommune drifter en åpen halløsning for ulike aktiviteter der, men store deler av hallen er dedikert til skatere med en skatepark på ca. 1200 kvm (Tiltestad et al. 2009).

I intervjuundersøkelsen med skaterne kom det frem at Fysakhallen er godt brukt særlig på vinterstid, men i følge majoriteten av de spurte kan likevel aldri en innendørs hall erstatte gate skating, som fremstår som en mer ekte form for skating. Gate skating blir av intervjupersoner definert som:

”Ved å skate utendørs rundt om i gater, på plasser og mellom plasser i byen, opplever en at underlaget forandrer seg. Dette medfører at man møter på en rekke utfordringer, og det er dette som gir et kick til å ville skate mer, noe som aldri forekommer innendørs hvor det er satt opp gitte elementer til skating” S1.

De mange allmenninger er karakteristiske for Bergen sentrum (Ersland 2002). Allmenningen har opprinnelig vært et formdannende element for kystbyer, ved blant annet å sikre allmenn tilgjengelighet til sjø (Lexau 2002). En av de meste omtalte allmenninger i Bergen er Torgallmenningen ved Den blå stein. Torgallmenningen strekker seg tvers igjennom sentrum av byen, fra Fløyen i den ene enden, til Johanneskirken i den andre. Torgallmenningen har vært omtalt som Norges største og mest spektakulære byrom (Lexau 2002). Dette er en plass hvor det stadig observeres skatere. Dette ble også bekreftet gjennom intervjuundersøkelsen. En grunn til det kan være den arkitektoniske utformingen. Plassen består av store flate heller, noe skaterene uttrykker positivt: ”*De beste plassene å skate på er der hvor underlaget er flatt og gjerne består av store heller uten for mange mellomrom*” S1. Pløger (2001) påpeker at på alle plasser bør det være rom for opphold, men også bevegelse. Resultater fra undersøkelsen viser at Torgallmenningen og Den blå stein gir grunnlag for viktige former for aktivitet, inkludert skating.

I intervju hevdes det at:

” Før i tiden var dette den klassiske plassen å dra og skate på, men nå har Bergensskaterne blitt lei av det stedet. De fleste som skater i Bergen tenker, nei vi skater ikke på Den blå stein. Men kommer det skatere fra Oslo for eksempel, så blir de helt fasinert over denne plassen. Det at plassen inneholder mange små kanter, en liten trapp og flere nivåforskjeller er det som gjør det spennende å prøve ut brettene” S1.

Underlaget er dermed et element som er viktig for skaterne. Det hevdes at:

”Nei altså selv om man ikke har hørt om å skate ved den blå stein så utbryter en som skater oi! når han går forbi den blå stein for første gang. Det er ikke så rart med tanke på at det nesten er den eneste plassen i byen med et ok underlag” S2.

Dette utsagnet indikerer at det er få områder i Bergen sentrum hvor underlaget er tilpasset aktiviteter som skating.

I 2008 fikk Bergen sentrum et nytt byrom, Edvard Griegs plass. Intervjuundersøkelsen viser at plassen utenfor Griegshallen fort ble et nytt område for skaterne. Denne plassen består også av flate heller, men med en granittbenk plassert sentralt i byromet. På denne steinen som preger plassen, er det montert på stålskiver mellom granittblokkene som steinen består av. Dette for å hindre at skatebrettene ødelegger steinen. Skaterne selv mener dette er gjort på tross av arkitektens ønsker. S1 hevder: *”Arkitekten ville jo at vi skulle få være der, men nå mener de brettene våres setter farge på granitten, så derfor prøver de å forhindre oss å skate der”*.

Resultatet fra intervjuundersøkelsen viser at skaterne og skatemiljøet i Bergen har blomstret de siste ti årene. Fra å være et lite miljø hvor de fleste visste hvem alle var, har skating blitt en større og mer uoversiktlig aktivitet. Til tross for at skating i Bergen viser seg å være en aktivitet i vekst, behandles den lite i den nåværende idrettsplanen. Som nevnt tidligere er det i følge IP bare Fysakhallen som er tilrettelagt for skating. At skating ikke blir behandlet i noen stor grad i IP, trenger ikke nødvendigvis å være negativt. I intervjuundersøkelsen hevder en skater: *”Vi trenger ikke så mye for å ha det gøy, men et godt underlag”* S2. Brostein som store deler av

sentrumsområdet er dekket av, er ikke et underlag skaterne foretrekker å skate på. I intervjuundersøkelsen fremhever skaterne at Bergen ikke er den beste byen å skate i. Likevel hevder S1:

” Men jeg tror vi har en fordel ved at det er så dårlig å skate her kan du si, for vi er mindre kresen på hvor vi skater. Folk i Oslo er utrolig mer kresen, det er ikke bra nok, det er ikke perfekt nok og så videre. Jeg vil si vi blir bedre av det, ja. Det som ikke dreper oss gjør oss sterkere!”

Møtet med skaterne ga et inntrykk av at skatere liker å leve litt i uforutsigbarhet. Det å lete etter nye plasser og områder til å skate på, bærer preg av å være en viktig del ved aktiviteten. Det hevdes at: *”Det er noe av spenningen med å skate ute i en by. Finne plasser man ikke visste om, for så og prøve dem ut”* S2. Resultatet fra intervjuundersøkelsen viste at skaterne bruker byens arkitektur og utforming til å utføre nye triks med brettene. Det å finne egnet byrom er en del av aktivitetene. Intervjuundersøkelsene viser at dette kan være alt fra områder utenfor banker, utsmykkede plasser, til bakgater. Skating er en aktivitet sterkt knyttet til byens typiske utforming, der materialet for å bedrive aktiviteten er det byer har å by på. Dette perspektivet sammenfaller godt med Bordens synspunkter. Aktiviteten gir mening til byen ved å representere den, samtidig som handlingen foregår i den (Borden 2001). I intervjuundersøkelsen ble det hevdet at: *”Vårt forhold med byer er som våre forhold med mennesker”* S2. Det er kanskje ingen som kjenner underlagene i byen bedre enn skaterne. Denne antagelsen styrkes ved utsagnet til følgende intervjupersoner:

S2: ”Når du ser ting gjennom en skaters øyne, så ser du ikke fortauskanter eller høye store murklosser eller...”

S1: (legger til) ”Lekeplass”.

S2: ”Du ser rett og slett lekeplass uansett hvor du snur deg. Hvis du ser på en trapp, tenker du hm, kunne jeg tatt det og det trikset. Når jeg sitter på bussen og bare ser ut, så ser jeg for meg å skate der”.

S1: ”Jeg bare sitter med fingrene sånn” (beveger på fingrene).

Resultater fra intervjuundersøkelsen viser at skaterne bruker de urbane elementene i byen aktivt. Alle overflater betraktes som terreng; en type urban topografi som skal

fremme flyt og bevegelse. Arkitekturen i byrommet oppleves som ”lekeplasser” hvor de med skatebrett tar den i bruk for å utføre triks. Resultater fra intervjuundersøkelsen viser at de er relativt få plasser i Bergenhus som er skatebare. Intervjupersonene hevder at:

S1: ”Det er mye brostein, og mye dårlig asfalt i sentrum.”

S2: ”Hehe jaaa, for underlaget er viktig for at vi i det hele tatt kan gjøre triks, og for å kunne hoppe opp på en kant som er på det stedet vi holder på å trike på.”

I intervjuene kommer det også frem noen positive sider med Bergen. En skater påpeker: ”*Vi blir sjelden jaget bort fra steder, og vi får stort sett lov til å skate hvor vi vil*” S1. Intervjuundersøkelsen viste at Edvard Griegs plass er det eneste området hvor det er laget fysiske hindringer for å unngå skating på de mest sårbare og sentrale installasjonene i sentrum av plassen. Ellers kan S1 bare huske å ha blitt jaget fra plasser i byen noen få ganger. Resultater av undersøkelsen gir indikasjoner på at skating har gode vilkår innenfor de offentlige byrom i Bergen når det gjelder tilgjengelighet, men tilgangen på gode underlag for brettkjøring, kan synes å være relativt begrenset. Denne antagelsen kan bekreftes av følgende utsagn:

S1: ”Jeg vil si skating er en lett tilgjengelig aktivitet å velge, fordi du slipper å møtes til faste tider. Jeg spilte fotball før og der var det sånn at det var trening hver mandag og en kjip trener som sjef.”

S2: ”Ja du kan gjøre det når du vil. Snowboard er på en måte litt det samme, men da må du planlegge å reise og sånt.”

S1: ”Og utstyret er dyrere.”

S2: ”Her er det bare å hoppe på brettet utenfor døren til leiligheten din.”

S1: ”Eller løpe rett oppi skatehallen.”

S2: ”En kan gjøre det over alt.”

S1: ”Ja, nettopp. Du trenger et brett og et par sko og det kan du få tak i lett og billig i forhold til snowboard hvor du må ha heavy mye utstyr. Du må også ha heiskort, og i tillegg reise langt til fjells for å kunne stå på snowboard.”

S2: ”Det er ganske billig å skate egentlig.”

S1: ”Egentlig så er det veldig billig å skate.”

S2: ”Det er utrolig deilig å kunne gjøre det akkurat når en vil.”

6.2 Turgåernes møte med offentligheten

I motsetning til skating behandles turgåing mer inngående i den nåværende idrettsplanen, og under betegnelsen ”friluftsliv”. Friluftsliv defineres i IP som: ”*Opphold og fysisk aktivitet i friluft, i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelser*” (Titlestad et al. 2009:11). Naturen rundt Bergen sentrum omtales i planen som byens største idrettsanlegg. Planen hevder at Bergen bystyre vil gå inn for å styrke forvaltningen og drifting av byfjellene, ivareta naturen ved å verne byfjellene og bynære friluftsområder. Det står i IP at Bergen kommune vil gi støtte til friluftstiltak og Bergen Turlag sine aktiviteter. De vil øke bruken av friluftsområder ved å gjøre dem mest mulig tilgjengelig (Titlestad et al. 2009:13). På byfjellet Fløyen (Se: Figur 3 D for beliggenhet) planlegges opplyste langrennsløyper i vinterhalvåret som gjør at fjellet også kan benyttes på vinterstid. Det står i IP at kommunen vil i de kommende årene prioritere og ivareta turmuligheter i byfjellene. Byfjellene hevdes å være en god kilde til å øke fysisk aktivitet hos mange, fremhever planen (Titlestad et al. 2009). I sentrum av byen er situasjonen en annen. Der er det lite egnede areal til tur, og få grøntområder. Planen beskriver Bergen sentrum som preget av mye trafikk og lite egnede arealer for idrett og fysisk aktivitet. Store Lungårdsvannet (Se: Figur 3 G for bilde og beliggenhet) er et av de få områder hvor det planlegges for aktivitet i sentrum. Det nevnes i planen at dette området kan: ”*ytterligere utvikles med nærmiljøanlegg, turstier og tilrettelegges for vannbaserte aktiviteter*” (Titlestad et al. 2009:59).

6.2.1 Organiserte muligheter

Turgåing kan i tillegg til å være en individuell aktivitetsform, også være en del av den organiserte idretten. Bergen Turlag, men også arrangementer som ”Stoltzekleiven Opp” er pådrivere til bruk av byfjellene på en mer organisert måte.

Bergen Turlag er en organisasjon som fremmer turmuligheter for ulike aldersgrupper, med formål å tilrettelegge for et aktivt, enkelt og naturvennlig friluftsliv for flest mulige¹⁶. Organisasjonen arrangerer turer for alle aldersgrupper, og defineres som Vestlandets største friluftorganisasjon der i alt 17500 av de rundt 22000 medlemmene

¹⁶ Bergen-turlag.no, nedlastet 11.12.2009. *Bergen Turlag*.

er bosatt i Bergen. Det høye medlemstallet gir et bilde på at Bergens innbyggere benytter seg, eller ønsker å benytte seg av turmuligheter i fjellet. Turene er også tilgjengelig for ikke medlemmer. Dette bekrefter Roald fra Bergen Turlag i intervju:

”Bergen Turlag sine turer kan alle være med på. Vi gjør jo en forskjell på om du er medlem eller ikke medlem i pris, men det betyr ikke at du ikke kan bli med. Du kan også velge om du vil bli medlem, og da få det til medlemspris. Samtidig så er det jo en del turer som ikke krever at du er medlem, og som ikke har noen pris hvor det er gratis å være med. Pensjonistene har turer som jeg mener går uten påmeldingsavgift, og jeg mener byfjellstrimmen også gjør det. Det er et turtilbud som skjer rundt omkring på alle toppene og fjellene og andre steder, og det er lett tilgjengelig for de fleste. Det kan være at ikke alle er klar over mulighetene som fins, det kan godt hende”.

”Stoltzekleiven Opp” er et årlig konkurranseløp som Varegg idrettsklubb i Bergen arrangerer. Det ble for første gang arrangert i 1979, da med 50 påmelte. I 2009 var deltakertallet opp i 4600 personer med over 2000 på venteliste¹⁷. Løpsleder for arrangementet, Westergård, begrunner populariteten med løpet som følgende: ”*Å arrangere løp som dette kan være en motivasjon til å komme seg ut og bruke naturen for mange*”. Stoltzekleiven (Se: Figur 3 F for bilde og beliggenhet) er en bratt tursti med start fra en av Bergens mest populære turvei Fjellveien (Se: Figur 3 E). Stigningen består av ca 800 trappetrinn fordelt på 315,5 meter fra start til mål. De 100 siste trappetrinnene er av tremateriale, i forskjell fra resten som er stein¹⁸. I et intervju med Westergård, kommer det frem at det er blitt en stor interesse rundt tilsvarende løp. Han hevder: ”*Det kan se ut som om bergenserne er mer bevisst på å holde seg i form, for det er enormt mange som går ukentlig opp Stoltzekleiven*” Westergård. Han mener denne løypen er en pådriver for å holde seg i fysisk god form, med å hevde: ”*Det er en grei trase som alle kan klare, en fast løype der de kan måle tider fra år til år. Vi har bygget mer og mer kvalitet for hvert år inn i arrangementet, og det setter deltakere pris på*” Westergård.

¹⁷ Stoltzen.no, nedlastet 23.09.2009. *Alt klart for Stoltzekleiven opp 2009.*

¹⁸ Stoltzen.no, nedlastet 02.01.1010. *Historie.*

Det er ikke noe nytt at nordmenn går i fjellet, men det finnes indikasjoner på at den nye trimbølgen er forankret i mer en bare helgeturer. Påmeldingen til ”Stoltzekleiven Opp” 2009 ble full i løpet av tre minutter¹⁹, og Bergen Turlag øker medlemstallet sitt kraftig hvert år. Ifølge Bergensavisen Bergens Tidene, kan dette være et tegn på at kropp, helse og friluft representerer, og har blitt et økende livsstilsvalg blant store deler av befolkningen²⁰. Det er en økende trend at nordmenn begynner å sette pris på hvilke verdier vi faktisk har i Norge med tanke på et rikt naturliv. Bergens geografiske beliggenhet gjør at man kan lett komme fra sentrum av byen til fjellet. Byens sentrum er omringet av fjell, og dermed blir byfjellene en del av bybildet. På spørsmålet om hvordan det er å ha mulighet til å trene ute i naturen med bare en kort gåavstand fra sentrum, svarte fem av deltakerne på ”Stoltzekleiven Opp” 2009 følgende:

D1: ”Jo det er helt topp. Jeg kan ikke flytte fra Bergen fordi jeg liker fjellene for godt”.

D2: ”Kjempebra muligheter med mange fine områder til å jogge i, og mange fine fjell. Bergen er helt super på dette plan, selv om det regner. Regnet gjør meg ingen ting”.

D3: ”Nå bor jeg på Osterøy, men jeg jobber her i Bergen. Det er mye gode turmuligheter å finne rundt sentrum av byen, og det er virkelig en flott ting med Bergen som by at man har så nær forbindelse til fjell og natur”.

D4: ”Jeg syns Bergen er fantastisk på akkurat det der. Du kan komme deg på Fløyen, Stoltzen og diverse steder fem minutter unna bostedet. Det er fantastisk”.

D5: ”Veldig, veldig bra. Jeg kommer fra landet hvor det er masse skog og fjell, men det kan du også få tilgang til ved å bo Bergen. Man kommer seg lett vekk fra selve bylivet, og det er jeg veldig fornøyd med”.

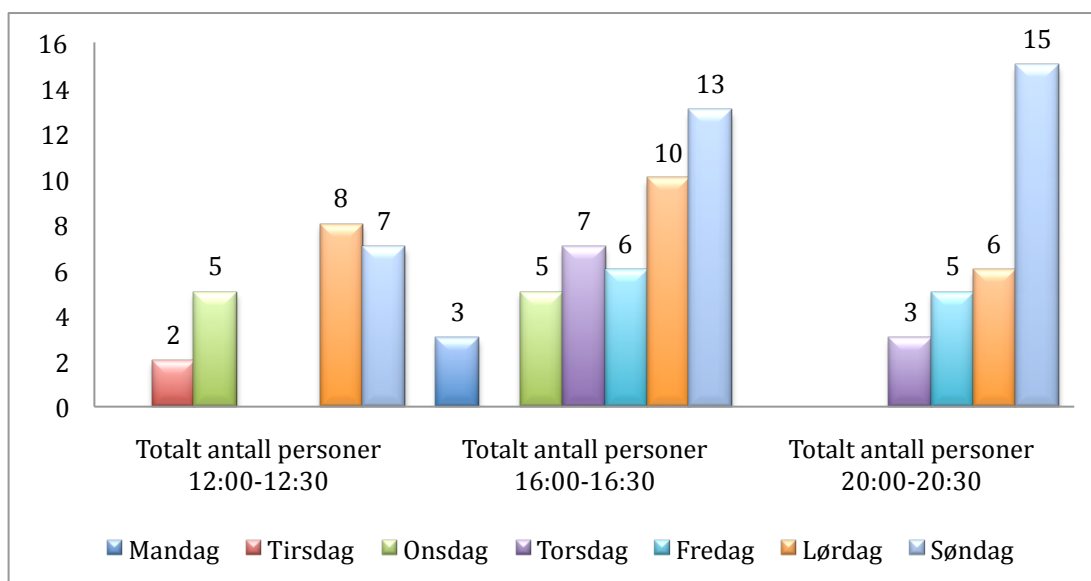
¹⁹ Bt.no, nedlastet 27.08.2009. *Tåle slit og tåle sludd og tåle frost og varme.*

²⁰ Bt.no, nedlastet 27.08.2009. *Tåle slit og tåle sludd og tåle frost og varme.*

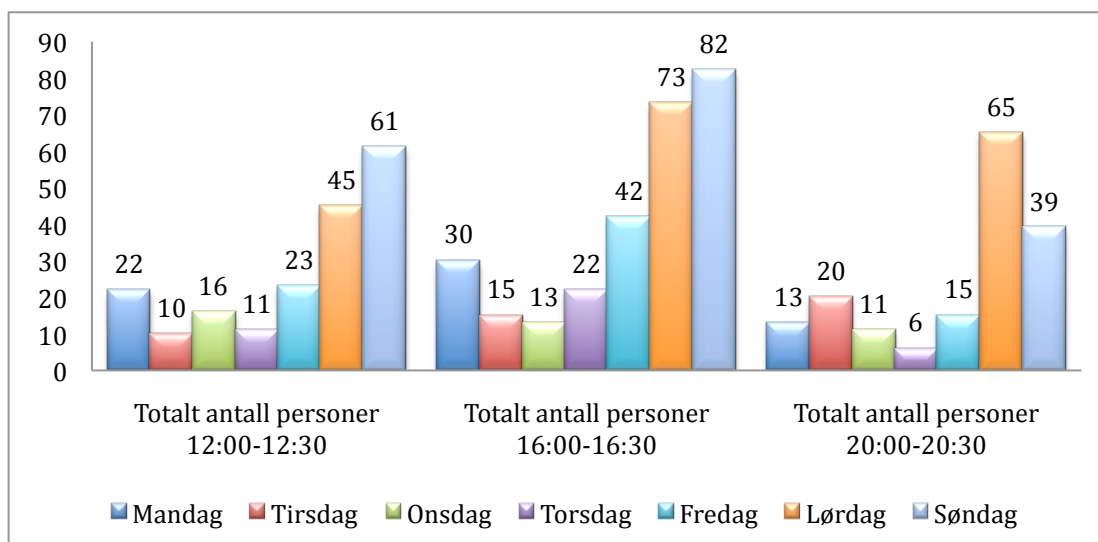
Intervjuundersøkelsen viser at store naturområder i tett nærhet til sentrum gjør byfjellene godt egnet til tur og aktiviteter i fjellene.

6.3 Observasjoner og telling av de to aktivitetsgruppene

For å gi en nærmere oversikt over hvilke dager og når på døgnet aktiviteter som skating og turgåing i hovedsak ble utført, har jeg foretatt observasjoner på de lokaliteter som er valgt i undersøkelsen. Over en to ukers periode foretok jeg observasjoner i form av hvor mange som sluttet seg til aktivitetene. Den første uken tok jeg for meg skatere ved Den blå stein (Se: Figur 3 A for beliggenhet). Der talte jeg antall personer som brukte området til skating i løpet av en halv time. Dette gjorde jeg tre ganger per dag gjennom hele uken. Det samme gjorde jeg uken etter med turgåere, da i Fjellveien (Se: Figur 3 E for beliggenhet) på antall personer som passerte meg på turstrekningen. Værforholdene var stort sett stabile i begge undersøkelsesperiodene.

Figur 4: observasjon av skatere ved Den blå stein
Kilde: Eget feltarbeid

Figur 5: Observasjon av turgåere i Fjellveien
Kilde: Eget feltarbeid

Resultatet fra observasjonene av både skaterne og turgåerne viser at de utvalgte områdene ble mest brukt til aktivitet på ettermiddagen mellom klokken 16.00-16.30. Denne fordelingen gjelder hverdager, både når det gjelder skatere og turgåere. I helgene var det ikke så store variasjoner når på døgnet aktivitetene pågår, men ut i fra statistikken er det generelt sett flere skatere og turgåere i helgene enn i hverdagen. Dette gir indikasjon på at begge aktivitetene hovedsaklig blir utført på fritiden. Da resultatene av observasjonene og tellingene jeg gjorde, ikke er basert på eksakte målinger, må dette resultatet sees som relativt. Resultatet gir allikevel inntrykk av at det er flere som bruker plassene i helger enn i ukedagene.

Derimot påviste undersøkelsen en forskjell mellom de to aktivitetsgruppene. Mens det på formiddagen mellom klokken 12.00-12.30 ble registrert en del turgåere, så var det nesten ingen skatere ved Den blå stein. Dette kan skyldes aldersforskjeller hos de to aktivitetsgruppene. Mens flertallet av skatere antageligvis er ungdommer, er alderssammensetningen mer variert blant turgåerne. Resultatet fra undersøkelsen viste samtidig at på dagtid var samtlige turgåere personer med barnevogn og godt voksne fra ca 60 årene og oppover. Det kan tyde på at turgåere gjerne er folk i barnepermisjon og pensjonister, mens skaterne trolig er ungdommer som på dagtid antageligvis er på skolen, og dermed ikke kan bruke arealet til skating i dette tidsrommet. Blant skaterne registrerte jeg at de alle var gutter antageligvis i

ungdomsalderen fra ca 14 års alderen opp til ca 25 år, mens det imidlertid varierte mye mer blant turgåerne i både alder og kjønn.

Resultater fra undersøkelsen viser at det generelt ble registrert størst aktivitet på ettermiddagene i og helgene. På søndagene er tallet størst, både blant turgåere og skatere. Resultater fra undersøkelsen kan gi et bilde på at det er interesse og behov for å bedrive aktivitetene særlig på fritiden. Dette styrker behovet for tilrettelagte rom utover det IP skisserer.

6.4 Aktivitetenes betydning for det offentlige rom

Vi har sett at de to ulike aktivitetsgruppene representerer byen som bevegelsesarenaer på to ulike nivåer. Mens turgåere hovedsakelig forholder seg til naturen rundt sentrum, foregår skating for det meste i byens kjerneområder. Turgåing kan også være en organisert aktivitet, nevnt med Bergen Turlag eller arrangementer som ”Stoltzekleiven Opp”. Allikevel er det også en ”folkeaktivitet” som Helsedirektoratet påpeker viktigheten av. Skating er derimot en aktivitet utenom et organisert felleskap, der selve utøvingen av aktiviteten krever en fleksibel stedlighet.

6.4.1 Offentlighetens konkurranse

Gehl beskriver i ”*Livet mellom husene*” (1980) hvordan uteaktivitetens karakter og omfang påvirkes av de fysiske forholdene. Er et område trivelig å være i, så bruker en det ikke bare til nødvendig bruk, men også til opphold og annen aktivitet (Gehl 1980). Resultater fra undersøkelsen viser at de offentlige områdene som her har blitt drøftet og analysert, gir et bilde av muligheter for aktivitet, og hvordan skatere og turgåere bruker områder i byen til aktivitet. Resultater fra undersøkelsen viser at begge grupper av aktører stadig er på søk etter det de opplever som gode byrom å ferdes i, og at begge gruppene er avhengig av å ha egnede areal for å bedrive aktivitet.

Undersøkelsen viser at det er samsvar mellom de to gruppene i synet på tilrettelegging av fysisk aktivitet, uten at dette fullt og helt blir ivaretatt i IP. Dette blir en særlig mangel når vi vet fra Helsedirektoratets undersøkelse at daglig fysisk aktivitet har en vesentlig helsegevinst, og fremmer generell trivsel.

Resultater fra undersøkelsen viser også viktige sosiale kvaliteter. Turgåere møtes gjerne på hytter på fjellet, mens skatere på allmenninger. De møtes der og deler noe

felles. Dersom tyngdepunktet av fysisk aktivitet forflyttes til offentlige og private treningssentre, vil dette få konsekvenser for det offentlige roms karakter. Forholdet mellom en økt privatisering av fysisk aktivitet i form av treningsstudioer og den fysiske aktiviteten som faktisk foregår i de offentlige byrommene, gjør aktiviteter som skateing og turgåing synlige og aktive urbane aktiviteter. De bruker byrommet, og gjør byer levende. Gehl (1980) viser til at sosiale aktiviteter er noe av grunnlaget for et vellykket offentlig rom. Han definerer sosial aktivitet som alle aktiviteter som foregår med andre mennesker i nærheten. Både skating og turgåing kan defineres som sosiale aktiviteter. De sosiale aktivitetene dannes ved at flere slutter seg til en aktivitet innenfor samme område, som igjen fører til at flere aktiviteter oppstår. Folk tiltrekker folk. Samtidig er ingen av aktivitetene nødvendige, men noe en velger å ville utføre både for å fremme trivsel, ferdigheter og bedre fysisk form. Slik går begge aktivitetene inn under Gehls kategori av sosiale, men også valgfrie aktiviteter (Se: Figur 2 for Gehl sin fremstilling av uteaktiviteter). Skatere og turgåeren produserer og reproducerer steder, og gjennom bruk blir de en del av byens offentlighet. De representerer begge aktiviteter som opprettholder det offentlige rommet ved å bruke det.

Forholdet mellom felles fysisk aktivitet og individuell fysisk aktivitet i byrommene har en sammenkobling som Gehl (1980) påpeker. Turgåing er på mange måter felles, men det er også noe man kan gjøre individuelt. Skating bærer også preg av dette med både felleskap og det individuelle. Uansett markerer begge gruppene en kontrast til det private. Skaterne og turgåerne er en del av det offentlige rommet i byen og fjellområdene rundt. I de siste årene har flere og flere meldt seg inn på private treningssentre (Ommundsen & Aadland, 2009). Et skifte er i ferd med å skje. Der fysisk aktivitet tidligere hadde tyngdepunktet i det offentlige rommet, flyttes denne inn og blir en del av en privatisert næring. Med noen reservasjoner kan det hevdes at fysisk aktivitet er i ferd med å forsterke sin rolle som "Gated communities" (Butenschøn 2003). For Arendt (1996) er offentlige rom stadig skiftende og foranderlig vev av relasjoner, som både samler og skiller oss fra hverandre på samme tid. Det som samler oss er offentlige rom der alle har tilgang. Pløger (2001) hevder at det nettopp er de sosiale møtene i gatelivet, opplevelsene og begivenhetene i møte med andre som definerer en bykultur, og som er bylivets viktigste symbolske representasjoner.

Det å ha mulighet til å være aktiv i offentlige rom, er et felles behov som skatere og turgåere deler. Fysisk aktivitet i byrommene er en vesentlig og viktig måte å opprettholde det offentlige rommets betydning. Byens urform, slik Pløger (2001) sier, er en arena hvor de fremmede møtes, og de fremmede kommer sammen. Det er nettopp dette som også er fremtredende ved skating og turgåing. Skatere og turgåere er aktive brukere av offentlige rom, hvor aktivitetenes innhold i stor grad er avhengig av at de har områder som er åpne og inkluderende, og tilrettelagt og utformet for aktivitet. Dermed kan en anslå at både skating og turgåing er aktiviteter som kan være med å opprettholde det offentlige roms betydning, både som aktivitetsarena, men også for ivaretagelse av by og bykultur. Som Gehl (1980) hevder, kreves det god kvalitet på områder hvor aktivitetene vil utøves. Hos han er det de områder hvor det er et økende kvalitetsnivå, at de valgfrie og sosiale grupper får mulighet til å vokse frem (Gehl 1980). Dette er dermed et viktig spørsmål om disse kriteriene og kravene ivaretas i IP.

6.4.2 Møte med andre

Å kunne bedrive aktivitet i det offentlige rom er en viktig del av det å opprettholde det offentlige rom, og er en pådriver til økt tilgjengelighet for daglig fysisk aktivitet²¹. Benytter man seg i stadig større grad av de private aktører fremfor byens offentlighet, resulterer det i at byrommene blir mindre folksomme og dermed mer øde. Pløger (2001) definerer det offentlige rom som områder hvor en møter på andre. Privatisering av fysisk aktivitet vil redusere slike kvaliteter ved offentlige rom, og i siste instans vil det redusere den arena hvor møte med ”den andre” skjer. Fremmede møtes og kommer sammen i offentligheten (Pløger 2001). Butenschøn (2009:135) hevder:

”Noen bruker byrommene passivt (...). Andre bruker gatene mer aktivt (...).

Størst attraksjon for alle er de andre menneskene (...). Undersøkelser viser at det er det foresigbare og det uventede, det som er knyttet til andre mennesker, som oppleves som den viktigste kvaliteten ved det offentlige rommet”.

²¹ Departementene 2005. *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009*.

Byrom er der bygningene og gatenes skala og utforming er i overensstemmelse med folks bevegelsesmønster og sanser. Disse prosessene skjer i møte med andre. I offentlige rom må man hele tiden forholde seg til andre. Skatere må forholde seg til joggere, og joggere til hundepassere osv. Arendt (1996) hevder at en med det offentlige rom slik lærer seg dannelse, ved å måtte forholde seg til andre. I følge Sennett (2001) har man ingen arena å møte det fremmede på om det offentlige rom mister sin betydning. Butenschøn (2003) påpeker at offentlige rom er fellesområder hvor alle har adgang og ingen enerett. Disse teoretikerne fremhever viktige aspekter ved en opprettholdelse av det offentlige rom. Det er i de offentlige rom man kan læres å omgås andre, og hvor man kan finne gode muligheter for fysisk aktivitet.

Dersom offentlige områder i økende privatiseres, forsvinner disse viktige kvalitetene. For at man vil benytte seg av offentlige områder, stilles det krav til kvalitet og utforming. Sennett (1992) hevder at byplanleggere må utforme et meningsfullt offentlig rom og offentlig liv i byen som helhet. Det er behov for områder med variasjon i utformingen hvor ulike personer og interesser kommer sammen. For å tilfredsstille brukerne, er det viktig å tilrettelegge for varierte byrom for stor grad av aktivitetsutnyttelse. Det er viktig i en planfase å redusere faktorer som har negativ innvirkning på brukere av offentlige rom.

6.4.3 En utfordring for fysisk aktivitet er trafikk

Gehl (1980) fremhever trafikk som en negativ faktor, og hevder at en reduksjon i biltrafikk har en positiv virkning på aktivitetsnivået. Sennett (1992) er også kritisk til utvikling av bilisme. Han hevder at trafikk er til hinder for bruk av byens offentlige rom. Sennett (1992) fremhever betydningen av byrom som stimulerer sansene, og hevder at trafikk vil redusere sanseopplevelsene i byen. IP beskriver Bergen sentrum som preget av trafikk. En reduksjon i trafikken kan dermed muligens få folk til å bruke byen mer aktivt. Slik kan fysisk aktivitet i byene både være fredfulle og være et alternativ til fjellene. I Intervju med skaterne ble det utalt følgende:

”Det som hadde vært ideelt i Bergen som er en så liten by og allerede en turistattraksjon er jo et bilfritt sentrum. Sentrum er så lite i utgangspunktet at en uansett ikke hadde trengt å gå mer enn i 20 minutter for å komme seg fra ende til

annen, så det er jo helt absurd at en skal kunne skjøre fritt rundt i byen. Tenk hvor herlig det hadde vært om en ikke trengte å ta hensyn til trafikken da” S1.

Helsedirektoratet anbefaler minimum 30 minutter med aktivitet daglig (Ommundsen & Aadland 2009). Å minske bruk av privatbil i sentrum av byen kan være en faktor som kan gjøre dette kravet mer optimalt for innbyggere i Bergenhus. Spesielt på vinterstid da beliggenheten av byen samler eksos på en slik måte at eksosen blir liggende. Forurensingen kan blir så høy på de kaldeste dagene at det anbefales å bli hjemme, dersom en bor i Bergenhus bydel²².

6.4.4 Aktivt bruk av det offentlige rom

Norge er kjent for sitt rike naturliv, og både skating og turgåing er sunne eksempler på hverdagsaktiviteter. Aktivitetstypene viser forskjellige måter å bruke byrom på, basert på forskjellig alder og kultur, og viser at det er viktig med varierte muligheter for bevegelse i det offentlige rom.

Det vil være mange måter å ivareta, planlegge og utforme byrommene på, men innbyggernes ønsker, relasjoner og behov er viktige i en slik vurdering. Skal Norge i dag satse på fysisk aktivitet som en helsegevinst og et tiltak for å redusere sykefraværet, mener jeg at muligheter for å utføre aktiviteter i nærheten av boligområdene er viktig. Skaterne og turgåerne viser to ulike måter å bruke det offentlige utearealet på, men for begge aktiviteter kreves det tilstrekkelig med areal for å kunne utføre aktivitetene. Bergen sentrum er lite og kompakt og omringet av sjø og fjell, som medfører i store utfordringer for å skape nye rom til aktiviteter i bydelen. Disse topografiske begrensningene gjør også planarbeidet og tilretteleggingen for offentlig aktivitet særskilt viktig og utfordrende.

I forrige kapittel så vi at målet til staten var å få flest mulig til å være fysisk aktive. Løsningen til Bergen kommune på dette plan viste seg å være anleggsutbygging. De hevder at anleggsutbygging ikke bare er for den organiserte idretten, men også for de

²² Bt.no 08.01.2010 *Bergen kveles av forurensing. Forurensingen i Bergen er nå så høy at kommunen setter i gang krisetiltak. La bilen stå og jobb hjemme, er oppfordringen.*

som ikke vil være en del av den. Som jeg tok opp innledningsvis, så bor flesteparten av Norges befolkning i byer, samtidig rammer inaktivitet flere. Dette indikerer til at det offentlige rom i byer stadig får en større rolle i å gi mulighet for fysisk aktivitet. Å tilrettelegge ytterligere for de mest vanlige formene for aktivitet, er en løsning for å redusere inaktivitet blant befolkningen. Den vanligste formen for fysisk aktivitet som både er påpekt hos regjeringen, Bergen kommune med idrettsplanen, idrettsdirektøren og helsedirektorat er aktiviteter som å gå, og å sykle. Dette er aktiviteter Gehl (1980) sier kun forekommer når de ytre vilkår virkelig er gode, og stedet innbyr til det. Disse formene for aktivitet ble det i forrige kapittel argumentert for at ikke er avhengige av idrettsanlegg, som kommunen hovedsakelig vektlegger for økt fysisk aktivitet. Dette er aktiviteter som heller krever gode gater, allmenninger og stier hvor aktiviteten kan foregå til fots, sykkel eller på skatebrett. Gater, allmenninger og stier er alle med på å skape levende byer der innbyggerne selv ønsker å ferdes blant hverandre. Dette mener jeg er viktig å ta med seg videre i byutvikling og når det kommer til utforming av det offentlige rom. Etatet som har ansvar for idrett og fysisk aktivitet i kommunen bør ikke være alene om å skape idéer og tanker om et aktivt byrom. Jeg mener fysisk aktivitet og bevegelse også må være en del av utgangspunktet for utforming av nettopp byrom og grøntareal. I utforming av byrom som fungerer for mennesker, mener jeg byplanleggere har noe å hente ved å ha fokus på aktivitet, og ved å utarbeide stimulerende miljøer som appellerer og gjør det enkelt å bruke beina enten til fots, på brett eller sykkel fremfor bil. Målet må være å skape en kultur i bevegelse.

Helsedirektoratets undersøkelse viser at friluftsliv er en del av fritiden til mange (Ommundsen & Aadland 2009). Økt medlemstall i Bergen Turlag, samt påmelding til friluftssarrangementer som ”Stoltzekleiven Opp” indikerer til at bergensere aktivt bruker det bynære fjellområdet. Skaterne er aktive brukere av sentrumsområder, men turgåerne finner ikke disse områdene så attraktive å ferdes i. Her er det viktig og understreke at også byen må være en sone for aktivitet. Som Gehl (2003) hevder, så ønsker innbyggere i byer å bruke byen til mer enn bare handel. Det å gå eller spasere i nærheten av hjemmet, blir gjerne sett på som et byfenomen. I følge en undersøkelse fra SSB om foretrukne friluftaktiviteter, var det særlig fotturer og korte spaserter i

nærheten av hjemmet som dominerte²³. I byutvikling og i planer for byrom i sentrum av en by, er tilretteleggelse for mest mulig fysisk aktivitet en viktig faktor. Det vil være med på å skape levende byer hvor ”fremmede” møter ”fremmede”.

Resultatet fra undersøkelsen viser at det er et behov for områder for å utføre aktiviteter som skating og turgåing i byen. Her avdekker undersøkelsen at et slikt behov særlig er til stede i bysentrum, da fjellområdene rundt Bergen allerede har høy prioritet med tanke på tilrettelegging og bruk. Det har vært påpekt at det offentlige rom er viktig å utforme med tanke på fysisk aktivitet for å ikke fremme et samfunn til inaktivitet. Flere faktorer kan hindre dette, slik som trafikk. Resultatet fra undersøkelsen viser hvor viktig det er å kunne utføre fysisk aktivitet i bybildet, også utenfor den organiserte idretten. Man bør tilrettelegge for lett tilgjengelighet og trygge fysiske omgivelser. Byer må planlegges med hensyn til alder, kjønn og generasjon. På denne måten kan kvaliteten på utemiljøet i Bergen heves, og dermed stimulere flere til å bruke områder i byen til fysisk aktivitet.

²³ Ssb.no Samfunnspeilet nr 4 1999, nedlastet 15.04.2010. *Friluftaktiviteter*

7. Konklusjon

Målsettingen med denne oppgaven har vært å se på betydningen av offentlige områder for innbyggere i en by når det gjelder fysisk aktivitet. I fremstillingen har følgende spørsmål vært utgangspunktet for min undersøkelse: *Viktigheten av hvordan fysisk aktivitet ivaretas, planlegges og utformes i offentlige rom i Bergen kommune.*

Undersøkelsen har vist at fysisk aktivitet er viktig både for å unngå et inaktivt samfunn, men også for å holde en by ”levende”. Som teoretikerne hevder, er det nettopp i de offentlige rom folk møter på hverandre. Men for å opprettholde de offentlige rom, kreves det at en by opprettholder byrom som kan benyttes til fysisk aktivitet.

Gjennom funn fra dokumentanalyse, intervju og observasjon knyttet opp til teori, har jeg belyst hvordan Bergen kommune forholder seg til mulighet for fysisk aktivitet i sentrale områder av Bergen. Undersøkelsen har fokusert på den urbanrelaterte (uorganiserte) idretten. Jeg har dermed valgt å fokusere på noe som ikke er særlig belyst i de kommunale planene til kommunen, men som Helsedirektoratet har fremhevet som viktige faktorer for å hindre en inaktiv befolkning. Av den grunn mener jeg at oppgavens problemstilling setter fokus på noe som ikke er mye eller godt behandlet, men som er viktig.

Analysen har vist at byplanlegging og utforming av urbane rom er viktig for at byens innbyggere skal kunne ha en aktiv hverdag. Dette kom frem via Helsedirektoratets undersøkelse av inaktivitet, og som resulterte i at det er behov for å øke fysisk aktivitet blant befolkningen. Funn fra undersøkelsen har vist at Helsedirektoratets og regjeringens visjoner om å redusere faren for et inaktivt samfunn, er å gjøre de vanligste formene for fysisk aktivitet lett tilgjengelig. Dette angår aktiviteter som ikke nødvendigvis er avhengig av de idrettsanlegg som viste seg å være hovedfokus til Bergen kommunes satsning på idrett og fysisk aktivitet, men heller en byromsutvikling i form av plasser, veier, stier og grøntområder. Det er derfor viktig at det blir tilrettelagt for denne typen hverdagsaktivitet i kommunens planer. Et særlig argument er at Bergenhus bydel består i overkant av en voksen befolkning, som er den aldersgruppen som ut ifra Helsedirektorates undersøkelse minst vil benytte seg av

idrettsanlegg til fysisk aktivitet. Også funn fra intervjuundersøkelsen med Titlestad viste at hverdagsaktivitet som er uavhengig av idrettsanlegg, er det som må bli mest mulig tilgjengelig for å unngå inaktivitet. I dagens samfunn har vi sett et trendskifte ved at den fysiske aktiviteten i stor grad har flyttet seg fra de offentlige rom til private arenaer. Dersom majoriteten av befolkningen i bydelen ikke benytter seg av de private tilbudene, kan dette videre føre til større grad av inaktivitet blant befolkningen.

Funn fra analysen har også vist at ulike kommunale satsningsområder har et mangelfullt samarbeid innad i kommunen. Implikasjonen av dette kan være at det er vanskelig å tilrettelegge for å få flest mulig fysisk aktive når kommunen fordeler satsningsområder på flere ulike avdelinger, uten et tett samarbeid dem imellom. Jeg vil hevde at økt samarbeid og styrket kommunikasjon mellom kommunens ulike avdelinger, kan være en nødvendig løsning på hvordan kommunen i større grad kan tilrettelegge, planlegge og utforme byrom for å gjøre muligheter for fysisk aktivitet lett tilgjengelig. Med et lite sentrum preget av trafikk, kan avdelinger i felleskap komme frem til smarte og funksjonelle løsninger på hvordan områder kan være lett tilgjengelige for fysisk aktivitet. Teoretikerne som i denne oppgaven har blitt presentert, viser alle at det i de offentlige områder finnes alternativ til idrettsanlegg.

Analysen av skaterne og turgåerne har vist to muligheter å bruke byen på, der begge gruppene er uavhengige av idrettsanlegg. Med undersøkelsen ble det bekreftet at aktivitetsgruppene bruker ulike områder av byen. Skaterne bruker i stor grad byens plasser i sentrum, mens turgåerne i større grad benytter det bynære fjellandskapet. Funn fra analysen viste at skating er en lite behandlet urban aktivitetsform.

Aktivitetsformen er i minimal grad behandlet i IP, og faller dermed utenfor i den offentlige planleggingen. Turgåerne blir i større grad behandlet i planen Dette viser at skaterne ikke blir særlig vektlagt i IP. Samtidig viste det seg i intervju med skaterne at dette er en gruppe som stadig øker i Bergen sentrum. Undersøkelsen viser viktigheten av å få frem grupper som skaterne med sine trender og tradisjoner. Det kan også være fruktbart å fremme sentrum av byen som en arena for aktivitet.

Ved å knytte primær- og sekundærdata opp mot teorier som diskuterer betydningen av det offentlige rom, har undersøkelsen presisert viktigheten av å opprettholde og videreutvikle byrom som inspirerer til allsidig aktivitet. De eksemplifiserte

aktivitetsgruppene egne erfaringer, samt mine observasjoner indikerer et behov for plasser hvor en kan utføre aktiviteter som skating og turgåing i byen. Bergen sentrum har fjell, men et lite sentrum preget av trafikk. Forbedringer i sentrum vil kunne gi økt mulighet for aktivitet/hverdagsaktivitet. Videre planer i Bergen i forhold til byutvikling mener jeg i større grad bør tilrettelegge for at et samfunn kan være mest mulig fysisk aktiviserende. Dette vil igjen skape en levende by hvor ”fremmede” møter ”fremmede”.

Funn fra analysen viser at det er viktig både å ivareta, planlegge og utforme det offentlige rom med tanke på fysisk aktivitet. Slik kan offentlige områder være med å bekjempe inaktivitet. Like viktig er det at byrommene opprettholder sin offentlighet for at møtet mellom mennesker fortsatt kan utvikle byens liv. Dette krever en reduksjon i de tiltak som svekker en forbedring av byområdene til disse formål, samt å inkludere de aktivitetsformer som ikke idrettsplanen legger til rette for.

Jeg har i undersøkelsen valgt å fokusere på en tradisjonell gruppe og en mindre tradisjonell for å få frem kontraster, og for å få inn en ny gruppe i forskningsfeltet. Dette har blitt utført med en triangulering av datakilder. Ved å velge andre teorier og andre metoder kunne resultatet ha blitt noe annerledes, men innenfor en tidsramme måtte begrensninger settes. Likevel vil jeg hevde at funn fra undersøkelsen har fått frem et viktig perspektiv som hadde vært interessant å følge i videre forskning når det gjelder byplanlegging. Funnene har underbygget det teoretikerne har satt som kriterier for å opprettholde offentlige rom.

Funn fra analysen viser at det er viktig at kommunen tilrettelegger ut i fra brukergruppene ønsker og behov. Skaterne er en gruppe som er lite berørt i IP, og det er viktig at også de utenforstående gruppene får dekket sine behov.

Denne oppgaven har vist viktigheten av at en by fremmer fysisk aktivitet ut fra brukergruppene ønsker og behov. Undersøkelsens funn kan være nyttig i videre utforming av byrommet i Bergen til fysisk aktivitet, og gjøre byen levende. Min intensjon i denne oppgaven har vært å vise viktigheten av å ha offentlige områder til allsidig bruk for innbyggere i en by. Funn fra undersøkelsen viser at byrom bør kunne tilby spennende opplevelser, være fri for biler, og kunne innby til spontane sosiale møter for at innbyggere i størst mulig grad skal inspireres til å bruke det offentlige

rom.

Erfaringen fra denne studien kan være nyttig for dem som planlegger og forvalter det offentlige rom. Byplanleggere har en viktig jobb i å hindre en økning av inaktivitet i samfunnet. Jeg håper denne masteroppgaven kan være et nyttig bidrag i byutvikling som opprettholder offentlige områder med tanke på å fremme fysisk aktivitet i bybildet.

Bedre planlegging og tilrettelegging krever kunnskap om hva innbyggerne trenger for å ville bruke byens uteareal. Utfordringen til planleggerne er derfor å finne ut, og utrede hva som skal til for å skape gode områder for brukergruppene.

8. Litteraturliste

- Aase, T. H. & Fossåskaret, E. 2007. *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av data*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Arendt, H. 1996. *Vita Activa. Det virksomme liv*. Oslo, Pax forlag.
- Aspen, J. & Pløger, J. 1997. *På sporet av byen*. Oslo, Spartacus forlag.
- Blaikie, N. 2000. *Designing social research*. London, Polity Press.
- Borden, I. 2001. *Skateboarding, space and the city. Architecture and the body*. New York, Berg.
- Butenschøn, P. 2009. *Byen - en bruksanvisning*. Oslo, Aschehoug & co.
- Butenschøn, P. & Holsen, M. H. 2003. *Til stede. Byens rom*. Oslo, Pax Forlag.
- Cresswell, T. 2004. *Place a short introduction*. Oxford, Blackwell Publishing.
- Dahlman, I. 2005. *Gåboka*. Oslo, Statens vegvesen.
- Ersland, G. A. 2002. Frå mellomalderallmenning til brannallmenning. I Haakestad, J. Jung, K. Hatløy, S. Steinsland, M. Molland, K. & Tryti, A. E. (Red.) *Allmenningen – Det urbane fristed*, 61-70. Bergen, Bryne Offset.
- Everett, E. L. & Furseth, I. 2004. *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Fog, J. 2004. *Med samtalen som utgangspunkt*. København, Akademisk Forlag A/S.
- Gehl, J. 2003. Det nye byrum og det nye byliv. I Butenschøn, P. & Holsen, Maren H. (Red.) *Til stede. Byens rom*, 40-47. Oslo, Pax Forlag.
- Gehl, J. 1980. *Livet mellom husene. Udeaktiviteter og udemiljøer*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Haakestad, J. 2002. Opplysning - belysning. I Haakestad, J. Jung, K. Hatløy, S. Steinsland, M. Molland, K. & Tryti, A. E. (Red.) *Allmenningen – Det urbane fristed*, 147-157. Bergen, Bryne Offset.
- Helle, K. Eliassen, F. E. Myhre, J. E. & Stugu, O. S. 2006. *Norsk byhistorie: Urbanisering gjennom 1300 år*. Oslo, Pax forlag
- Hay, I. 2005. *Qualitative Research Methods in Human Geography*. 2. Utg. South Melbourne, Oxford University Press.

- Jacobsen, D. I. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2. utg. Kristiansand, HøyskoleForlaget.
- Knox, P. & Pinch, S. 2006. *Urban social geography. An introduction*. Edinburgh, Person.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utg. Oslo, Gyldendal Forlag.
- Larsen, A. K. 2007. *En enklere metode – Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Lexau, S. S. 2002. Inn i en ny tid. I Haakestad, J. Jung, K. Hatløy, S. Steinsland, M. Molland, K. & Tryti, A. E. (Red.) *Allmenningen – Det urbane fristed*, 24-27. Bergen, Bryne Offset.
- Lorange, E. 1991. *Historiske byer. Fra de eldste tider til renessansen*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Pløger, J. 2001. *Byens språk*. Oslo, Spartacus Forlag.
- Repstad, P. 2007. *Mellom nærhet og distanse- kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Røe, P. G. 2001. *Storbymenneskets hverdagsreiser, Sammenhenger mellom bosted, livsstil og hverdagsreisepraksis i et senmoderne perspektiv*. Trondheim, NTNU.
- Smith, M. P. 1980. *The city and social theory*. Oxford, Basil Blackwell.
- Simonsen, K. 1993. *Byteori og hverdagspraksis*. København, Akademisk Forlag.
- Simonsen, K. 2001. *Praksis, rum og mobilitet*. Roskilde, Universitetsforlaget.
- Sennett, R. 1992. *Intimitetstyranniet*. Oversatt av Eivind T. Oslo, Cappelens Forlag AS.
- Sennett, R. 1991. *The conscience of the eye - the Design and Social Life of Cities*. London, Faber and Faber.
- Yin, R. K. 2003. *Case study research. Design and methods*. 3.utg. California, Sage Publications.

Nettbaserte kildehenvisninger

Bergen.kommune.no, nedlastet 02.04.2010. *Bydelene*.
<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/bydelene>

Bergen.kommune.no, nedlastet 15.02.2010. *Historie*.
<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/fakta-om-bergen/5987/article-62619>

Bergen.kommune.no, nedlastet 15.01.2010. *Befolkning*.
<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/fakta-om-bergen/befolkning/article-63571>

Bergen-turlag.no, nedlastet 11.12.2009. *Bergen Turlag*.
http://www.bergen-turlag.no/group.php?gr_id=7&fo_id=201

BOF.no, nedlastet 14.09.2009. *Friluftsområder og badeplasser i Bergen kommune*.
<http://www.bof.no/Omrader/bergen.htm>

Bt.no, nedlastet 08.01.2010. *Bergen kveles av forurensing. Forurensingen i Bergen er nå så høy at kommunen setter i gang krisetiltak. La bilen stå og jobb hjemme, er oppfordringen*.
<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Bergen-kveles-av-forurensing-998750.html>

Bt.no, nedlastet 27.08.2009. *Tåle slit og tåle sludd og tåle frost og varme*.
<http://www.bt.no/nyheter/innenriks/Taale-slit-og-taale-sludd-og-taale-frost-og-varme--915177.html>

Bybanen.no, nedlastet 04.05.2010. *Bybanens organisering*.
<http://www.bybanen.no/index.cfm?id=170840>

Dagbladet.no, nedlastet 05.11.2009. *Hver andre 15 åring er for lite aktiv*.
<http://www.dagbladet.no/2009/11/05/nyheter/helse/oppvekst/barn/tema/8893376/>

Dagbladet.no, nedlastet 31.08.2009. *Hver tredje nordmann bruker treningsstudio*.
<http://www.dagbladet.no/2009/08/31/nyheter/innenriks/helse/trening/7889718/>

Regjeringen.no, nedlastet 05.06.2010. *Framtidens byer*.
<http://www.regjeringen.no/nb/sub/framtidensbyer/om-framtidens-byer.html?id=548028>

Regjeringen.no, nedlastet 17.04.2010 *Storbymeldingen*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20022003/stmeld-nr-31-2002-2003-/3/2/1.html?id=403007>

Regjeringen.no. Kulturdepartementet St.meld. nr. 39. 2006-2007, nedlastet 02.03.2010. *Frivillighet for alle*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/Stmeld_nr-39-2007-/13.html?id=478353.

Ssb.no, nedlastet 01.07.2010. *Folketalet auka 14 700 i 2. Kvartal*.
<http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrkv/>

Ssb.no Samfunnspeilet nr 4 1999. Nedlastet 15.04.2010 *Friluftaktiviteter*.
<http://www.ssb.no/ssp/utg/9904/10.shtml>

Stoltzen.no, nedlastet 02.01.1010. *Historie*.
http://stoltzen.no/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=24

Stoltzen.no, nedlastet 23.09.2009. *Alt klart for Stoltzekleiven opp 2009*.
http://www.stoltzen.no/index.php?option=com_content&view=article&id=200:alt-klart-for-stoltzekleiven-opp-2009

Ikke vitenskapelige publiserte kilder

Titlestad, R. Haugland, J. Lockert, F. K. Odland, H. Bergsvik, S. Forsberg, K. Fredheim, T. Berntsen, G. 2009. *Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran*. Bergen, Bergen Kommune.

Roa, M. Lorentzen, F. Hatling, J. & Korneliussen, T. Kultur og kirke departementet 2005. *Veileder. Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet*. Oslo, Mentor Media As.

Ommundsen, Y. & Aadland, A, A. 2009. *Fysisk inaktive voksne i Norge. Hvem er inaktive – og hva motiverer til økt fysisk aktivitet?* Oslo, BK Grafisk.

Departementene 2005. Regjeringen. *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009. Sammen for fysisk aktivitet*. Oslo, Mentor Media As.

Dagbladet, Magasinet 20.02.2010:48. *Intervju med Peter Butenschøn og hans nye bok "Byen, en bruksanvisning"* 48- 51.

9. Vedlegg

V1 - Oversikt over informanter

Kategori 1: Offentlige personer

Titlestad Rune Titlestad - Idrettsdirektør i Bergen kommune.

Intervjuet fant sted 23.10.2009

Roald Birgithe Roald - leder for Barnas Turlag innen Bergen Turlag.

Intervjuet fant sted 30.11.2009

Westergård Owen Westergård - Løpsleder for Stoltzekleiven opp arrangementet.

Kategori 2: Anonyme personer

Deltakere på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet, 26.09.2009:

- D1 Deltaker på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet. Mann, 33 år. Bor i Bergen
- D2 Deltaker på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet. Dame, 54 år. Bor i Bergen
- D3 Deltaker på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet. Mann, 61 år. Ikke fra Bergen
- D4 Deltaker på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet. Mann, 25 år. Bor i Bergen
- D5 Deltaker på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet. Dame, fyller snart 23 år. Bor i Bergen

Skatere:

S1 Skater. Mann 21 år. Har skatet i ti år. Kommer fra og bor i Bergen.

Intervjuet fant sted 06.11.2009

S2 Skater. Mann 23 år. Har skatet i ti år. Kommer fra og bor i Bergen.

Intervjuet fant sted 06.11.2009

V2 - Intervjuguide

A: Intervjuguide for idrettsdirektør i Bergen kommune, Rune Titlestad

- I idrettsplanen 2010-2019 som er lagt frem for Bergen kommune står det bla følgende ” *Det er ønskelig at flest mulig barn, ungdom, voksne og eldre i Bergen skal kunne finne et eget tilbud, tilpasset den enkeltes behov. Planen vil sette fokus på utviklingstrekk og endringer innen fysisk aktivitet og idrett. I en tid der trender og behov for å drive fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv endres raskere, er det en utfordring å finne smarte, fleksible og funksjonelle løsninger*”. Spørre litt generelt om dette.
- I idrettsplanen utales det at: *Målet med idrettsplanen er at i 2019 skal Bergen være en av Nordens mest attraktive idrettsbyer med et rikt og variert idretts- og friluftsliv*. Om veien til målet, hva og hvordan.
- Frivilligheten i Bergen. Hvem, hva, bra, dårlig, hvor mange og hvordan den fungerer.
- Media sitt søkelys på fysisk aktivitet
- Om hverdagslivet i forhold til bevegelse.
- Viktighet av å ha tilgang til fysisk aktivitet også som innbygger i en by.
- Fokuset på fysisk aktivitet. Noen mer fokusert enn andre?
- Spørsmål til utvikling av byrom med tanke på fysisk aktivitet.
- Fjell og parker som stressforebyggende?
- Ulike tilbud, og hvem brukergruppene hovedsakelig er.
- Ungdom, og hvordan få dem mest mulig fysisk aktive.
- Tanker videre frem mot 2019.
- Hva er bra, og hva kan Bergen bli bedre på når det kommer til rom for fysisk aktivitet?

B: Intervjuguide for barn og ungdomsansvarlig i Bergen turlag, Birgitte S.

Roald

- Barnas turlag, bakgrunn og hensikt.
- Om alder og inndeling av grupper.
- Barnas turlag vs Bergen Turlag?
- Om de ulike alternativer og tilbud som finnes.
- Aldersgruppene som er mest aktive, hvem er det?
- Om foreldre og påvirkning av barna til friluftsliv.

- De mest populære turene som arrangeres.
- Om foreldre og barn. Går barn hovedsakelig alene eller med foreldre på turene?
- Turlaget og anskaffelse av medlemmer.
- Medlemsøkning/medlemsminking.
- Om 7 og 4 fjellsturen. Hvorfor er det stor interesse for slike typer arrangement?
- Hennes egen karriere i Barnas Turlag. Fortelle om hva som har forandret seg.
- Snakke litt om fokus på mosjon og bevegelse etter at media i det siste har fokusert på det, om hun merker noe til dette i forhold til Bergen Turlag og medlemsantallet.
- Sesongene for de ulike turene, og hva som arrangeres når.
- Litt generelt om turlaget i Bergen.
- Hvordan mener du at turlaget er med på å styrke kravene om fysisk aktivitet for Bergens innbyggere? Inkluderer de alle?
- Brukergruppene, hvem er de? Hvem er hyppigst?
- Bergen og naturen. Hvordan er det så med byens innbyggere, er vi flinke til å benytte oss av det?
- Hvor viktig mener dere fysisk aktivitet er for folk som har bosatt seg i større byer?
- Overvekt og fedmeepidemien, turlagets tanker omkring dette tema.
- Om turgruppene for hele Bergens Turlag. Inndelinger, største gruppe?
- Viktigheten av fysisk aktivitet i vår kultur.
- Bergen sammenlignet med andre byer i Norge når det kommer til turmuligheter.
- Hvordan blir fysisk aktivitet sett på som et kulturtilbud for innbyggerne i Bergen by?
- Hvordan drives Bergen turlag med tanke på å få folk ut på tur? Hennes tanker om Bergen og turgåing.

Noen faste spørsmål å flette inn under intervjuet:

- Kan du fortelle litt om dine tanker rundt det å bo i en by som Bergen og muligheter for fysisk aktivitet, og rom for bevegelse?

- Mener du det er en godt egnet/ ikke så godt egnet by for det?
- Hva mener du Bergen er god på med dette tema, og hva mener du vi ikke er så god på, mangler og kan bli bedre på?

C: Intervjuguide for løpsleder for ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet, Owen Westergård

- ”Stoltzekleiven Opp” går under betegnelsen Verdens bratteste løp, er dere stolte over å kunne arrangere et slikt løp i Bergen by?
- Det er en enorm etterspørsel om å bli med på løpet i år, og dere har lagt inn starttider også på fredagen for å få plass til flere. Hva tror dere det skyldes at så mange ønsker å være med?
- Er bergensere blitt mer bevisst på å holde seg i form?
- Er Stoltzekleiven en god pådriver til å holde seg i form?
- Flere bedriftslag og skoleklasser har meldt seg på i år. De har i forkant vært med på å gå Stoltzekleiven en rekke ganger for å lade opp til helgens løp. Hva tror du det skyldes?
- Hvordan er deltakerlisten i år i forhold til tidligere år? Er det flere bedrifter eller skoleklasser som er påmeldte, sammenlignet med tidligere år?
- Kan du fortelle kort litt om historien bak løpet, og hvordan det har blitt så populært som det er i dag?
- Hvordan bidrar løp som dette til å få Bergens innbyggere til å holde seg fysisk aktive?
- Hva er det som er så bra med motbakker som Stoltzekleiven for Bergen som by?

D: Intervjuguide for deltakere på ”Stoltzekleiven Opp” arrangementet

- Hvor gammel er du?
- Hvorfor er du med og deltar på løpet?
- Hvordan hørte du om løpet?
- Kjenner du flere av deltakerne?
- Hvor lenge har du trent i forkant av løpet?

- Hva har du gjort får å lade opp til løpsdagen i dag?
- Mener du ”Stoltzekleiven Opp” løpet er et bra tiltak for å holde seg i form?
- Hva er det som er så spesielt med dette løpet, og spesielt for Bergen by mener du?
- Hva er målet ditt for løpet?
- Hva er den viktigste grunnen til at du har meldt deg på ”Stoltzekleiven Opp” løpet?
- Hvor ofte trener du ellers, og hva?
- Tenker du å melde deg på til neste år også?
- Er du opptatt av å holde deg i form, være aktiv og pådrive fysisk aktivitet, hvorfor/hvorfor ikke?
- hvordan er det å ha mulighet til å trene ute i naturen med bare en kort gåavstand fra sentrum?
- Beskriv følelsen av å få være med på løpet?
- Hva er det som motiverer deg?
- Er været i Bergen en hindring for å bedrive fysisk aktivitet utendørs mener du?
- Hva er ditt beste Stoltzen minne?
- Bor du i Bergen sentrum?
- Bruker du byen ellers til å trene?
- Trener du ellers utendørs, eventuelt hvor, og er du medlem av et treningssenter?

E: Intervjuguide for skaterne

- Hvor lenge de har skatet, flere eller mindre som har sluttet seg til skatemiljøet underveis. Litt generelt om de årene de har skatet.
- Innendørs vs utendørs bruk.
- Bergen og oppfatninger av byen skatemessig, gode/dårlige skateplasser.
- Generelt om plasser skatere skater på og hvorfor.
- Bergen og brosteinens innvirkning på skatere.
- Litt om de ulike tilbudene. Forandringer underveis i årene de har skatet.
- Skating og motstand, er det forbutte områder å skate på i Bergen? I tilfelle hvilken og hvorfor? Snakke litt rundt dette temaet.

- Siden de kjenner byrommene i Bergen godt, få også ut hva annet enn skating de mener er bra for folk som bor i byen når det gjelder rom for fysisk aktivitet. Hva, hvor, hvordan, hvorfor.
- Generelt om deres oppfatning av Bergen som by til bevegelse, bra/dårlig, hvorfor/hvorfor ikke.
- Bra by og vokse opp i, hvorfor, hvorfor ikke?
- Aldersgrupper og skating i Bergen.
- I media så står det ofte artikler om fysisk aktivitet, og at barn er begynt å bli mindre og mindre aktive. De beveger seg ikke så mye. I en artikkel i dagbladet i går, stod det at hver andre femtenåring er for lite aktiv i dag. Er skating en god form for fysisk aktivitet mener dere, hvorfor det, eller hvorfor ikke? Vise her til artikkelen. Diskutere rundt denne.
- Deres oppfatninger om Bergen som by, og bo i for dem.

V3 - Telleskjema for observasjon av skatere og turgåere

B/U= barn og ungdom

V= voksne

T= totalt

Telleskjema	observasjon av skatere ved den blå stein			
Uke 43 2009	Klokkeslett	12-12.30	16-16.30	20-20.30
Ukedag				
Mandag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Tirsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Onsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Torsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Fredag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Lørdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Søndag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=

Telleskjema	observasjon av turgåere i Fjellveien			
Uke 44 2009	Klokkeslett	12-12.30	16-16.30	20-20.30
Ukedag				
Mandag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Tirsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Onsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Torsdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Fredag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=
Lørdag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,Y=	B/U: ,V: ,T=
Søndag		B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=	B/U: ,V: ,T=

V4 - Definisjoner og begrep som blir behandlet i *Idrettsplan Bergen Kommune 2010-2019. Idrettsbyen Bergen - et steg foran (IP)*

BERGENSREGIONEN

Nabokommuner og i tillegg omliggende kommuner til Bergen som det til enhver tid er naturlig å samarbeide med. I forbindelse med opprettelsen av Business region Bergen, valgte følgende kommuner å gå inn på eiersiden; Askøy, Fjell, Sund, Øygarden, Vaksdal, Os, Fusa, Samnanger, Stord og Austevoll. På idrettsfeltet tenkes det først og fremst på kommuner som grenser til Bergen, eller der hvor innbyggerne tenker på Bergen som sitt servicesenter, og hvor Bergen er en naturlig del av et felles arbeids- og bomarked. I tillegg til ovennevnte kommuner er Voss og Kvam naturlig å trekke inn i en idrettslig sammenheng.

BYARENA

Et anlegg som har infrastruktur og kapasitet til å kunne gjennomføre større nasjonale og internasjonale mesterskap for hallidretter og konserter. Et slikt anlegg kan være multifunksjonelt ved at det tilrettelegges for annen idrettsaktivitet som og/eller annen aktivitet, eksempelvis konserter, messer og andre kommersielle arrangement.

BYDEKKENDE ANLEGG

Er spesialanlegg som dekker en eller flere idretter, og som skal ivareta bruks-

muligheter for hele Bergen og bergensregionen.

EGENORGANISERT AKTIVITET

Defineres som aktiviteter som kan bedrives på egenhånd eller sammen med andre, uten spesielle (formelle) krav og regler til prestasjon.

FLERBRUKSHALL

Hall som kan brukes vekselvis til ulike idrettsaktiviteter uten klargjøring / omgjøring med tap av brukstid (løpende vekselbruk). Parallell sambruk av ulike aktiviteter inngår også i dette begrepet.

FRILUFTSLIV

Defineres som opphold og fysisk aktivitet i friluft, i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelser (miljøverndepartementet 2007).

FRILUFTSORGANISASJONEN

Brukes som et overordnet begrep om de formelle strukturene innenfor de ulike frilufsorganisasjonene som f.eks Den norske turistforening, Bergen Turlag og Bergen og Omland Friluftsråd.

FRIVILLIGHET

Ubetalt arbeid, i form av dugnad og andre verv i idretten.

FYSISK AKTIVITET

«All kroppslig bevegelse i skjelettmuskulaturen som resulterer i en vesentlig økning i energiforbruket ut over hvilenivå» (Idretts-pedagogikk, Sigmundsson & Ingebrigtsen, 2006).

IDRETT

Er betegnelsen på organisert idrett som foregår i idrettsorganisasjonens regi. Idrett er aktiviteter i form av trening eller konkurranse.

IDRETTEN

Idretten brukes som et overordnet begrep på idrettsorganisasjonen i Norge.

IDRETTSANLEGG

I planen brukes ordet idrettsanlegg om både innendørs og utendørs idrettsanlegg.

IDRETTSORGANISASJONEN

Brukes om de formelle strukturene i den organiserte idretten, som for eksempel Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF), særforbund og idrettskrets og idrettslag.

IDRETTSPARK

Områder som inneholder flere ulike idretts- og aktivitetsflater inne og ute.

NÆRMILJØANLEGG

Utendørs anlegg eller område for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsaklig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder. Området skal være fritt tilgjengelig og er primært for barn og ungdom 6-19 år (Kultur- og kirkedepartementet).

NÆRMILJØPARK

Anlegg som skal ivareta lokale behov for møteplasser og variert fysisk aktivitet, og som består av flere nærmiljøanlegg.

OFFENTLIG PRIVAT SAMARBEID (OPS)

En samarbeidsform mellom offentlig myndighet og private aktører. Samarbeidet har en form hvor private finansierer, bygger, drifter og vedlikeholder større byggeprosjekter. I et OPS beholder det offentlige eiendomsretten til prosjektet. Modellen er et alternativ til tradisjonell offentlig finansiering av prosjekter (Horisont nr. 1/2003). Hovedmålet med OPS er bedre kvalitet og mer tjenesteyting av hver offentlig forvaltet krone (Nærings- og handelsdepartementet, 2003).

SPESIALHALL

Hall med planløsning, utforming og materialvalg for primært å tilfredsstille en spesiell særiddrett (f.eks. ishall, svømmehall, tennishall, fotballhall, friidrettshall).

SÆRSKILTE GRUPPER

Utviklingshemmede, fysisk funksjonshemmede, flerkulturelle, overvektige, personer med psykiske lidelser og barn og ungdom som trenger særskilt tilrettelagt aktivitet.

(IP 2009:10)